

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мистецьких дисциплін

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО ЦИКЛУ**

Кваліфікаційна робота

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітній ступінь магістр

Кваліфікація: **магістр музичного мистецтва.**

Викладач методики музичної освіти

Додаткова кваліфікація: **Вчитель музичного мистецтва.**

Методист з виховної роботи

Виконала:

студентка 63 групи
Кириленко Аліна Віталіївна

Науковий керівник:

к.п.н., доцент
Скорик Тамара Володимирівна

Рецензент:

учитель-методист вищої
кваліфікаційної категорії
Чернігівської
ЗОШ I ступеня № 25
Михайленко Катерина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
рішенням кафедри мистецьких дисциплін

Протокол № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____
підпис

**Рекомендовано
до захисту**

підпис наукового керівника

Т.В. Скорик
ініціали, прізвище наукового керівника

**Результат
захисту**

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище голови ЕК

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I_ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗВО.....	9
1.1. Зміст та проблеми фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва	9
1.2. Сутність та структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічна проблема	17
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ II_ УМОВИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	26
2.1. Обґрунтування принципів та методів формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва	26
2.2. Організаційно-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва	35
Висновки до другого розділу	46
РОЗДІЛ III_ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	47
3.1. Діагностика рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва	47
3.2. Формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва	62
Висновки до третього розділу:	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
ДОДАТОК А.....	82
ДОДАТОК Б	87
ДОДАТОК В.....	90
ДОДАТОК Г	93
ДОДАТОК І	97

ВСТУП

Сучасні тенденції руху до нової якості освіти та підготовки майбутніх вчителів на основі компетентнісного підходу потребують пошуку нових шляхів реалізації даної педагогічної моделі в усіх сферах професійної діяльності.

Наразі, основними напрямками підготовки майбутніх учителів є: розробка та виконання вимог нових професійних стандартів на основі компетентнісного підходу, підвищення якості освітніх послуг, орієнтація на вимоги сучасної школи.

Багатогранні аспекти формування соціокультурної компетентності відображено у роботах, як зарубіжних (А. Печчеї, Д. Ікеда, К. Роджерс, Дж. Равен, Ю. Мель та ін.), так і вітчизняних дослідників (С. Кондратьєва, М. Євтух, В. Семиченко, С. Ніколаєва, Н. Скляренко, О. Петрушкова) та ін.

Багато праць сучасних науковців присвячені проблематиці компетентнісного підходу, зокрема, вирішенню проблем оновлення в змінених соціокультурних умовах: В. Байденко, А. Вербицького, Е. Зеєр, І. Зимової, О. Лебедевої, І. Левицької, А. Мітяєва, А. Поленової, А. Хуторського та інших.

Дослідження В. Андрєєвої, Н. Касаткіної, Н. Кузьміної, І. Мавриної, В. Сластеніної, Т. Шалавіна та інших є основою для обґрунтування процесу формування соціокультурних компетентностей студентів в аспекті їх професійної підготовки.

Таким чином, підготовка майбутніх вчителів до вирішення професійних і соціокультурних завдань, визначених соціальним замовленням суспільства, є важливим питанням з позиції модернізації педагогічної освіти.

В останні роки ключові тенденції сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої мистецької галузі спрямованні на досягнення певного освітнього результату, пошук нових форм і методів мистецького навчання.

Галузевий стандарт вищої освіти сформував перелік певних компетентностей випускника закладу вищої освіти. Загалом цим документом передбачено: нормативний зміст підготовки, сформований у термінах результатів навчання та визначено форми атестації здобувачів вищої освіти. Таким чином, були окреслені підходи до переходу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на компетентнісну основу.

Чітка визначеність мети мистецької освіти в Україні, закріплена у Концепції художньо-естетичного виховання учнів (автор Л. Масол), полягає у формуванні в здобувачів освіти особистісно-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, здатності до самореалізації, потребі в духовному самовдосконаленні.

У сучасній дослідницькій літературі соціокультурна компетентність визначається в різноманітних ракурсах, які представляють її динамічною та інтегрованою якістю особистості у поєднанні зі змістово-ціннісним ставленням до світу, комунікативно-діяльнісною активністю та продуктивною поведінкою у соціумі (Є. Прямікова, Т. Закутна, І. Закір'янова, І. Левицька, Н. Муравйова, Т. Нечаєва, А. Флієр та ін.).

Переважає визначення соціокультурної компетентності як «готовності, здатності та мінімального досвіду особистості застосовувати на практиці знання та вміння, що забезпечують раціональне і шанобливе сприйняття іншого та незвичного, конструктивну співпрацю з його носіями, знаходження змістовних компромісів»[41].

Незважаючи на те, що в теоретичних дослідженнях є ряд цікавих напрацювань, відомо, що педагогічний і змістовно-методичний аспекти формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва залишаються недостатньо дослідженими.

Процес формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва до цього часу не був предметом спеціального дослідження, тому проблема розвитку соціокультурної компетентності вчителя музичного мистецтва є однією з неопрацьованих у сучасній

педагогіці. Виходячи з цього темою нашої роботи є: «Формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вивчення дисциплін професійного циклу».

Метою є визначення, обґрунтування та експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Відповідно до мети нами були сформовані такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз базових понять дослідження та з'ясувати зміст соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва

2. Визначити та теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови та методи формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва;

3. Обґрунтувати критерії та виявити рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва

4. Експериментально перевірити ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти

Предметом дослідження є організаційно-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

Методологічну основу дослідження становлять:

теоретичні та емпіричні методи дослідження. Теоретичні: програмно-цільовий, системно-структурний, порівняльно-зіставний. Емпіричні: аналіз документів, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

1. Уточнено поняття «соціокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва». Уточнення полягає у розгляді даної

компетентності як системоутворюючої складової професійного та особистісного розвитку майбутніх вчителів у соціокультурному освітньому середовищі педагогічного ЗВО; готовності орієнтуватися у системі загальнолюдських цінностей; володінні навичками соціокультурної комунікації, що забезпечують адекватність соціальних та професійних контактів; готовності до колективної роботи, соціальної взаємодії на основі моральних і правових норм, прийнятих в суспільстві.

2. Визначено сутність формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва як цілісного процесу, що базується на культурологічній та гуманітарній складових педагогічної освіти та спрямованого на освоєння студентами сукупності мистецьких знань, соціально значущих практичних умінь, становлення їх особистісних якостей.

3. Виявлено умови формування соціокультурної компетентності студентів майбутніх учителів музичного мистецтва: цілеспрямоване формування позитивної мотивації щодо засвоєння соціокультурного змісту фахових дисциплін; зорієнтованість змісту фахових дисциплін на формування навичок соціокультурної взаємодії; забезпечення наступності аудиторної та позааудиторної роботи з метою спонукання студентів-педагогів до соціокультурного розвитку; використання інноваційних методів, спрямованих на стимулювання мотиваційної та когнітивно-поведінкової сфери особистості студента; дотримання принципів: системності, наступності та принципу орієнтації на студента; реалізація інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів, таких як метод проєктів, дискусія, метод рольових ігор, методи-ситуації, метод моделювання

Практична значущість дослідження полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін у педагогічному ЗВО. Розробка тесту опитувальника

може бути використана для виявлення рівня сформованості соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Апробація роботи. За темою роботи були опубліковані дві статті.

1. Кириленко А.В. Соціокультурна компетентність як складова професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. *Мистецька освіта очима майбутнього вчителя: праці всеукраїнської студ. науково-практичної конференції* (28 листопада 2018). Ніжин, 2018.

2. Скорик Т.В., Кириленко А.В. Основні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Чернігів, 18 квітня 2019). Чернігів, 2019. С. 3-9

Структура роботи: Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (67 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки, зокрема 60 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗВО

1.1. Зміст та проблеми фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва

На сьогодні однією з найбільших проблем у системі підготовки майбутніх вчителів та викладачів є те, що підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності здійснюється переважно через теоретичне навчання. Навчальні дисципліни і курси, що вивчаються студентами, не завжди співвідносяться з тією науковою інформацією, що потрібна для підготовки спеціалістів певного профілю [38].

Питання підвищення якості професійної підготовки та вдосконалення фахової спрямованості майбутнього вчителя є одним із головних у педагогіці.

Питаннями професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва займалися такі науковці як: О. Абдуліна, Б. Ананьєв, О. Леонтьєв.

Наукові дослідження в контексті розвитку професійної майстерності і педагогічної творчості присвятили: О. Дубасенюк, Г. Єльнікова, І. Зязюн, С. Сисоєва, О. Отич, Н. Нікандров, Г. Пономарьова. Вплив мистецтва на розвиток особистості досліджували О. Отич, О. Рудницька, М. Клепар, І. Лисакова, В. Орлов, С. Швидка, Т. Стратан і багато інших науковців.

В наш час студенти недостатньо чітко уявляють собі свою майбутню професію і ті вимоги, що висуваються до фахівців на практиці. Формування сучасного спеціаліста, має бути спрямоване на становлення його як цілісної, всебічно розвинутої особистості, а також на відповідну професійну підготовку, що пов'язують із поняттям «професійна компетентність» [38].

Процес виховання та підготовки фахівців має бути організований і побудований таким чином, щоб теоретичні знання і застосування їх на

практиці поєднувались зі змістом навчальних дисциплін та відповідали профілю педагогічної діяльності, враховувались наукові досягнення у підготовці педагогів. Саме інтеграція всіх зазначених вище компонентів сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Фахова сформованість майбутнього вчителя насамперед передбачає підготовку студента до професійної діяльності як педагога.

Аналізуючи конструктивну діяльність вчителя, можна визначити такі її напрями [39]:

1. Формування особистості учнів, характеру та об'єму їх теоретичних знань, музичних умінь і навичок;
2. Відбір і послідовне розташування навчального матеріалу;
3. Формування програм діяльності учнів на уроках;
4. Визначення вчителем своєї ролі в управлінні навчально-практичною та пізнавальною діяльністю учнів.

Під конструктивною діяльністю ми розуміємо процес пошуку і створення оптимальної методики уроку. В рамках окремого уроку можна наочно виявити елементи конструктивної діяльності вчителя. На думку багатьох науковців вони виявляються через цілий ряд умінь [5]:

- попереднє визначення і формулювання мети і завдань уроку;
- попередній підбір вправ та музичних творів;
- заздалегідь обдумані послідовності етапів навчання і виховання;
- оптимальне поєднання наочності із словесним поясненням на уроці;
- раціональне використання наявного музичного інвентарю;
- здійснення в процесі уроку виховної роботи;
- координування діяльності всього класу в процесі заняття і виконання індивідуальних завдань;
- розвиток активності учнів.

Наступною проблемою фахової підготовки вчителів є забезпечення достатнього рівня продуктивності їхньої педагогічної діяльності. Продуктивність є специфічною характеристикою. Н. Кузьміна виділяє п'ять рівнів продуктивності педагогічної діяльності [30]:

1. Мінімальний (репродуктивний) – вчитель може передати учням тільки свої знання та вміння.

2. Низький (адаптивний) – вчитель може передати знання і вміння, якими володіє сам, уміє пристосувати конкретний зміст освоюваного матеріалу до вікових та індивідуальних особливостей дітей.

3. Середній (локально-моделюючий) – вчитель може формувати у дітей інші знання, вміння і навички за окремими розділами і частинами свого навчального предмету.

4. Високий (системно-моделюючий) – вчитель може формувати в учнях інші знання, вміння і навички.

5. Найвищий (системно-моделюючий активність та поведінку учнів) – вчитель уміє використовувати свій учбовий предмет як засіб формування особистості дітей, тобто свідомо формувати у них творче мислення, вміння самостійно здобувати нові знання, узагальнювати їх тощо

Л. Арчажнікова визначає, що діяльність вчителя музики, та його підготовка пов'язана з вивченням різноманітного комплексу спеціальних дисциплін, що передбачають свою методику викладання: навчання гри на інструменті, диригування, сольний спів, роботу з хором тощо. Дослідниця наголошує, що спрямованість всіх методик повинна бути загальною для того, щоб підготувати вчителя до здійснення різноманітної діяльності в загальноосвітній школі [4].

Погоджуючись з автором, зазначимо, що виклики сьогодення акцентують увагу не тільки на уніфікації методик викладання як засобу підвищення якості музично-педагогічної підготовки, а й на формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає інтеграцію різноманітних характеристик майбутніх фахівців.

Процес підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва покликаний сформувати всі рівні продуктивної педагогічної діяльності, поступово переходячи від репродуктивного до системно-моделюючого, що дає змогу системно керувати мистецькою активністю, художньо-творчими здібностями та естетичною поведінкою студентів [35].

Підготовка компетентного фахівця-педагога з предметів художньо-естетичного циклу до його професійної діяльності передбачає: забезпечення якості музичної освіти, що потребує науково обґрунтованих програм, введення спецкурсів за вибором ЗВО та студентів, введення новітніх методик викладання, пролонгованого моніторингу якості музичної освіти та художньо-естетичного виховання тощо.

Існує залежність у підвищенні якості підготовки вчителя музичного мистецтва від його творчої організації, врахування міжпредметних зв'язків, практичного досвіду, які він отримує з усієї різноманітності дисциплін на музично-педагогічному факультеті.

Якісні характеристики діяльності фахівця в області музичного мистецтва представлені в стандарті вищої освіти за спеціальністю «Музичне мистецтво» та підтверджені науковими дослідженнями.

Аналізуючи проблеми змісту фахової підготовки вчителів музичного мистецтва, варто приділити особливу увагу характеристикам діяльності майбутніх фахівців з позицій їх функціонального призначення та опанування професійними вміннями та розвитком здібностей.

Існують специфічні функції професійної діяльності, що притаманні вчителю музичного мистецтва, а саме: когнітивно-комунікативна, креативна, мотиваційна, організаційно-конструктивна та дослідницька [31].

Когнітивно-комунікативна є важливою функцією в діяльності вчителя музичного мистецтва, яка спрямована на формування в учнях основ художньої культури загалом та музичного мистецтва зокрема, на передачу художньої інформації тощо. Ця функція реалізується через запровадження інноваційних форм музичного навчання і потребує не тільки виокремлення

знань з основ художньо-естетичного напрямку, а й уміння сприймати, інтерпретувати, оцінювати та розвивати здатності до власної художньо-творчої діяльності [34].

Під реалізацією креативної функції ми розуміємо здатність вчителя у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів естетичну свідомість, загальнокультурну і художню компетентність, організувати освітній процес так, щоб розвивати творчі здібності своїх вихованців.

Мотиваційна функція полягає в здатності учителя викликати в учнях інтерес до музичного мистецтва, постійного слухання музики, аналізу музичного матеріалу, потребу до самореалізації, духовного самовдосконалення; стимулювати учнів до активної самостійної роботи щодо закріплення знань та виконавської діяльності [44].

Дослідницька функція передбачає високий рівень розвитку гностичних здібностей, усебічних музичних, естетичних потреб та інтересів, що ґрунтуються на культурно-історичному досвіді свого народу, його традиціях, звичаях і обрядах та реалізуються за трьома напрямками: рефлексії у контексті специфічних особливостей художньої культури; аналізу та уміння працювати з науково-психологічною інформацією. Результатом є сформованість професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що одночасно є складовою якості музичної освіти у ВЗПО.

Проаналізувавши зміст функцій професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, а саме їх фахову специфіку, можна дійти висновку, що професійна діяльність, реалізуючись на зазначених вище функціях, органічно пов'язується з художньо-естетичним вихованням. Проблемою фахової підготовки вчителів музичного мистецтва є недостатня педагогізація викладачів спецдисциплін у педагогічних закладах вищої освіти. Це, як правило, колишні випускники консерваторій, університетів культури і мистецтва. Традиційно вони мають гарну професійну підготовку з вокального та інструментального жанрів, але психолого-педагогічними

основами викладацької діяльності не володіють. Тому після закінчення ЗВО культурно-мистецького спрямування молоді викладачі стикаються з численними труднощами в організації освітнього процесу та передачі знань у процесі спілкування тощо [43].

На практиці, розвиток цих провідних характеристик майбутнього фахівця має здійснюватися систематично у тісному взаємозв'язку із художньо-естетичним вихованням та якістю музичної освіти в процесі їх професійної підготовки [51].

Специфікою професійної підготовки майбутнього фахівця до викладання предметів професійного циклу є те, що кожному студенту пропонується індивідуальна програма, яка спрямована на розвиток художніх та музичних індивідуальних здібностей майбутнього вчителя, таким чином проявляється індивідуальний підхід до кожного студента.

Сукупність педагогічних якостей, якими має володіти майбутній учитель для продуктивної професійної діяльності, мають бути розвинуті на високому рівні. Слід також зазначити, що поряд із загальними педагогічними якостями майбутній вчитель музичного мистецтва має володіти специфічними здібностями відповідно до фаху.

Отже, музичні здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва розвиваються у процесі професійної діяльності. Розвиток музичних здібностей відбувається у тісному взаємозв'язку із художньо-естетичним вихованням, що, позитивно впливає на формування професійно важливих знань, умінь, навичок як складових професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва [43].

Сучасними освітянами розроблені концептуальні положення щодо професійної компетентності вчителів музичного мистецтва (Л. Гаврілова, А. Козир, Л. Масол, Т. Пляченко, А. Растригіна, Р. Савченко, В. Федоришин та ін.).

Найбільш суттєві й вагомі внески у дослідження професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, на нашу думку,

зроблені Л. Масол та А. Козир. Так, за Л. Масол поняття професійної компетентності вчителя музичного мистецтва трактується як готовність до виконання музично-педагогічної діяльності, спроможність використовувати набуті знання, уміння, навички в житті [50]. Науковці стверджують, що професійна компетентність має особистісно-діяльнісний та міжпредметний характер [31].

Також вона підкреслює, що будь-який тип компетентності обов'язково включає універсальні людські якості й здібності, які не залежать від сфери їх вияву.

Поділяючи думку А. Козир, вважаємо, що професійна компетентність учителя музичного мистецтва виходить далеко за межі вузького поняття педагогічних здібностей та знань у певній мистецькій галузі. До неї входить сукупність мистецтвознавчих та загальнопедагогічних знань, умінь і навичок, творчого використання ціннісного досвіду, теоретико-практичної готовності до його використання [35].

Професійна та соціокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва – це фактично готовність до успішної музично-педагогічної діяльності у школі.

А. Растрігіна розглядає фахову (професійну) компетентність майбутніх учителів музики як таку, що складається з інтегрованих і спеціальних фахових компетентностей, заглиблюючись, насамперед, у специфіку вокально-хорової діяльності музикантів-педагогів [39].

І. Полубоярина визначає професійну компетентність учителя музики як інтегративне утворення, що складається зі структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей та якостей особистості, який проявляється через готовність до творчої педагогічної діяльності.

На її думку, професійна компетентність майбутнього учителя музики містить музичний смак, музичні та акторські здібності, володіння методикою музично-естетичної роботи з дітьми, володіння навичками гри на музичних

інструментах, наявність співочого голосу, вміння керувати хоровим та вокальним дитячим колективом [38].

У структурі професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина виокремлює три блоки з відповідними різновидами ключових та предметних компетентностей:

- особистісний (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, соціокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності);
- комунікативний (загальна та професійна музична комунікативна компетентність);
- діяльнісний (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності).

Результатом сформованості професійної компетентності, як передбачає авторка, є готовність майбутніх учителів музики до педагогічної та творчої діяльності в загальноосвітній школі [37].

Зауважимо, що у визначенні професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина акцентує увагу передусім на фахових уміннях і здібностях, а до структури цього феномену включає переважно загальнопедагогічні різновиди ключових та предметних компетентностей.

М. Михаськова формулює власне розуміння професійної (фахової) компетентності майбутнього вчителя музики на основі загальнопедагогічного визначення як здатності до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва. Ця специфічна інтегральна здатність, на її думку, об'єднує в собі музичні та педагогічні складники й визначається метою і змістом музично-освітньої діяльності в школі [32].

Професійна компетентність учителя музики охоплює широкий спектр культурологічних знань, розуміння специфіки музичного мистецтва, засвоєння основних закономірностей музики, оволодіння засобами втілення художніх образів у музичному виконавстві, застосування музики в художньо-

виховній роботі зі школярами, оволодіння педагогічними методами та прийомами, що дозволяє здійснювати професійні функції.

Професійний рівень підготовки студентів є головним критерієм роботи закладу вищої освіти. Цей рівень залежить від багатьох чинників, але основним з них є науково обґрунтована модель фахівця, яка визначається навчальними планами та програмами. Від того, наскільки обґрунтовані ці дві складові залежить рівень та якість підготовки фахівців.

У результаті засвоєння теоретичних і практичних дисциплін випускник повинен досягнути естетичну сутність музичного мистецтва, набути виконавських умінь і навичок, оволодіти музично-історичними знаннями, методами організації музично-пізнавальної діяльності учнів, навчитись розуміти зміст, форму і стиль музичного твору [49].

Отже, у сучасних педагогічних дослідженнях поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики розглядається в руслі провідних дефініцій компетентнісного підходу як інтегративне утворення, що визначає здатність чи готовність до музично-педагогічної діяльності на основі комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок і якостей особистості. В аспекті становлення професійної компетентності важливу роль відіграє соціокультурна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка впливає на здатність до ефективної педагогічної взаємодії та педагогічної самореалізації.

1.2. Сутність та структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічна проблема

Вирішення певних завдань з теоретичних основ формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів, насамперед, пов'язане з уточненням сутності та детальним вивченням характеристик її формування та виявленням специфіки даного процесу в умовах професійно-педагогічної освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва [48].

Сучасна освітня політика нашої країни сформувала тенденцію до реалізації компетентнісного підходу в системі вищої професійної освіти. Внаслідок цього, українська освіта, в даний час зорієнтована на розвиток особистісних та професійних якостей випускника, що має здатність реалізувати себе в реальному світі. [21].

В нормативних документах, що обумовлюють засади діяльності освітніх організацій, велика увага приділяється загальнокультурному розвитку особистості. Особистість, у своїй діяльності, вчинках, думках, переживаннях є суб'єктом культури. Її духовна та емоційна складові, насамперед, базуються на загальнолюдських цінностях, досвіді діяльності, спілкуванні та світосприйнятті. Для сучасної особистості є необхідним освоєння такого досвіду [33].

Таким чином, саме культура задає систему ціннісних орієнтацій, що регулюють індивідуальну та соціальну поведінку особистості. Культура є основою для постановки і вирішення багатьох особистісних завдань.

Аналіз низки робіт демонструє, що загальна культура людини є єдиним цілим. Вона складається з внутрішньої культури, що визначається особистісними і діяльнісними особливостями студента, вихованням у сім'ї та системою освіти [56].

Соціокультурний підхід, визначає значимість формування ціннісного і відповідального ставлення особистості до навколишнього світу. Організацію освітнього процесу та створення такого середовища, в якому формування особистості проходить з урахуванням конкретних культурних умов життєдіяльності людини в контексті загальнолюдської культури. Це вимагає орієнтації процесу освіти на соціокультурні цінності, світову і національну духовну культуру. Таким чином, соціокультурний підхід є методологічною основою формування соціокультурної компетентності особистості [24].

На етапі входження компетентнісного підходу до вищої школи велися наукові суперечки щодо визначення таких понять як «компетентність» та «компетенція». У стандартах освіти визначено поняття «компетенція» та

вимоги до результатів засвоєння основних освітніх програм підготовки бакалаврів.

Якщо звернути свою увагу до визначення дефініції поняття «компетенція», то можемо прослідкувати, що за визначенням І. А. Зимньої: «компетенція – це найзагальніше та широке визначення адекватного прояву соціального життя людини в сучасному суспільстві»[21].

Компетентності стосуються виключно особистості студентів, вони проявляються, перевіряються в процесі виконання ними комплексу дій; людина, що компетентною у певній галузі, одночасно є носієм відповідних знань і здібностей, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю область та ефективно діяти в ній.

Отже, компетентність включає такі змістовні компоненти як: особистісний, соціальний та професійний, та проявляється в діяльності, поведінці і вчинках людини [22].

У нашому дослідженні особливу увагу ми приділяємо соціокультурній компетентності, розвиток якої, на нашу думку є важливою для особистісного і професійного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Соціокультурна компетентність є важливим фактором соціалізації особистості в суспільстві. У соціальній педагогіці термін «соціалізація» визначається як формування соціальної ролі особистості в умовах набуття досвіду соціальної взаємодії та засвоєння соціальних цінностей.

Соціокультурну компетентність також пов'язують із розвитком особистості, усвідомленням себе в суспільстві, самореалізацією, визначенням своїх ціннісних переваг, виходячи з яких є можливість конструювати свою поведінку й стосунки з партнерами по взаємодії.

Цілісний соціокультурний досвід постає основою у всіх класифікаціях компетенцій. Він включає цінності, регулятиви та норми, а також соціальний історичний контекст, в якому формуються особистісні якості студента, його правила поведінки, що дозволяють регулювати дії людей, їх суспільне життя

в згоді з цінностями певної культури і визначають стабільність і єдність суспільства.

Спираючись на тезаурус ЮНЕСКО зазначимо: «соціокультурна компетентність» – поняття, близьке до терміну «соціокультурна діяльність», і узагальнено відображає істотні характеристики двох категорій: соціальна діяльність та культурна діяльність.

Таким чином, педагогічна сутність соціокультурної компетентності полягає в ціннісному ставленні до загальнолюдської та національної культури, прагнення до діалогу з іншими народами та культурами, можливості і готовності використовувати загальнокультурний фонд знань в процесі вирішення завдань соціальної взаємодії [23].

На думку О. Жежери, соціокультурна компетентність як важлива характеристика особистості «визначає ціннісні орієнтації індивіда, сприяє їх формуванню, є сферою їх практичної реалізації» [19].

У структурі соціокультурної компетентності виділяють такі компоненти: когнітивний, що уособлює знання з культури, історії, релігії; знання традицій, норм та правил спілкування, взаємодії, етикет, мотиваційно-ціннісний, який демонструє мотиви, що спонукають людину до організації діяльності, мотивація до взаємодії, толерантність, переконання; діяльнісно-поведінковий, що передбачає здатність до діалогу культур, прояв адекватної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування [56].

З точки зору загальнофілософських підходів, російський культуролог А. Флієр визначає важливість таких складових соціокультурної компетентності як психологічна мобільність та комунікабельність особистості, її соціальна адаптивність. До складу соціокультурної компетентності дослідник включає також культурний компонент, який передбачає систему уявлень про національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається [55].

Соціокультурну компетентність майбутнього вчителя початкової школи визначають як інтегровану особистісно-професійну якість, яка

забезпечує ефективну його взаємодію з представниками інших соціокультурних середовищ (дітьми, батьками, педагогами тощо) та спрямована на створення умов для їх успішного входження в динамічний полікультурний соціум, самовизначення та самореалізацію [12].

В. Сафонова, аналізуючи соціокультурну компетентність студентів факультету мовної спрямованості, визначає її як комплекс соціокультурних знань, умінь і здібностей, оволодіння якими дає змогу коректно використовувати психолого-педагогічну і методичну термінологію, професійно коректно продукувати термінологічно насичену мову в умовах професійного міжкультурного спілкування, а також розпредмечувати соціокультурний контекст науково-педагогічної, навчально-педагогічної та рекламно-довідкової мови [42].

Інші дослідники розглядають соціокультурну компетентність майбутнього вчителя більш вузько. За переконанням М. Боліної, «соціокультурна компетентність» – це загальна здатність особистості мобілізувати провідні компетенції, необхідні для пошуку, опрацювання і застосування соціокультурної інформації в конкретній ситуації для вирішення конкретних професійно-педагогічних проблем міжкультурного спілкування» [15].

На основі аналізу різних трактувань, можемо визначити соціокультурну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як одну із його ключових компетентностей, що полягає у здатності вчителя застосовувати музично-теоретичні та професійні знання й уміння для налагодження полікультурної взаємодії із суб'єктами освітнього середовища.

Забезпечення ефективної взаємодії з представниками різних соціокультурних середовищ (дітьми, батьками, педагогами тощо) відбувається через активізацію особистісно-професійних якостей, які й складають соціокультурну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва. Така компетентність забезпечує успішне входження майбутнього

вчителя в динамічний соціокультурний простір, його самовизначення та самореалізацію у ньому [40].

Аналіз вищевикладених тлумачень зарубіжних та вітчизняних науковців поняття «соціокультурна компетентність» можемо узагальнити: соціокультурна компетентність — це якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих соціокультурних знань та ціннісних орієнтацій. Це здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями культур.

Ми спираємося на розуміння соціокультурної компетентності як здатності та готовності особистості до освоєння культурних цінностей і перетворення світу. При цьому зазначаємо їх комплексний характер, соціальний і особистісний сенс, який ґрунтується на знаннях, уміннях, досвіді соціально-значущої практичної діяльності.

Таким чином, соціокультурна компетентність характеризується володінням своїми знаннями, вміннями та досвідом діяльності, що враховує етнокультурний і соціальний компоненти. Сформованість соціокультурної компетентності допомагає суб'єктам соціокультурної взаємодії осягати почуття та традиції іншого народу і долати національний культуроцентризм, ідентифікувати самого себе, глибше усвідомлювати власну культуру. Отже, наявність соціокультурної компетенції є необхідною умовою продуктивної діяльності особистості і проявляється у професійній та громадській діяльності фахівця.

Отже, на основі аналізу педагогічної літератури та дисертаційних досліджень з обраної теми, було більше структуровано поняття «соціокультурна компетентність майбутніх вчителів музичного мистецтва». Структуризація даного поняття полягає в розгляді даної компетентності як системоутворюючої складової професійного та особистісного розвитку студентів в соціокультурному освітньому середовищі педагогічного ЗВО.

До чинників, що сприяють формуванню соціокультурної компетентності належать: знання, цінності, способи дій, мотиви, цілі,

самооцінка, діяльність, відносини. Основами для виділення соціокультурної компетентності є вимоги стандарту до результатів освоєння основних освітніх програм підготовки бакалаврів, представлені категоріями: знати – вміти – володіти.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва спрямовані на [38]:

- володіння знаннями та досвідом виконання типових соціальних ролей;
- володіння культурними нормами і традиціями, своєї країни та національності, сформованими в контексті професійної діяльності;
- усвідомлення того, що мова не тільки засіб пізнання і засіб спілкування, а й форма соціальної пам'яті, «культурний код нації», мати розвинене вміння зіставляти факти мови і факти дійсності;
- володіння ефективними способами організації свого вільного часу та вільного часу учнів з метою формування соціокультурної компетентності;
- мати уявлення про системи соціальних норм і цінностей в Україні та інших країнах; мати усвідомлений досвід життя в багатонаціональному, багатокультурному, багатоконфесійному суспільстві
- діяти в сфері педагогічних відносин відповідно до особистої та громадської користі, володіти педагогічною етикою;
- володіти елементами художньо-творчих компетенцій читача, слухача, виконавця, глядача, митця.

Якщо розглядати формування соціокультурної компетентності у майбутнього вчителя музичного мистецтва, то соціокультурна компетентність орієнтована на соціалізацію, а також інтеграцію культурно-фахових та професійних знань, умінь, навичок, набутих в процесі навчання на фаховою спеціальністю з метою адекватного осмислення і оцінки педагогічної ситуації, її сутності, цілей, завдань і норм з точки зору суспільно

значущих ціннісних орієнтацій монокультурної та полікультурної спільності [36].

Отже, сформованість соціокультурної компетентності можна вважати завершеною та етапі інтеграції особистості в соціокультурний простір. На основі вищевикладеного зазначимо, що процес формування соціокультурної компетентності студентів педагогічного ЗВО протікає у навчальній та виховній діяльності як цілісний процес, заснований на культурологічній та гуманітарній складових загальнопедагогічної та фахової освіти і спрямований на освоєння студентами сукупності гуманітарних знань, соціально значущих і практичних умінь, становлення їх особистісних якостей (громадянська позиція, відповідальність, ініціативність), набуття досвіду педагогічної та виховної діяльності, розвиток комунікативних і організаторських здібностей, ціннісних орієнтацій [50].

У визначенні виходили з того, що випускник педагогічного ЗВО в сучасних соціокультурних умовах – це фахівець, що володіє соціально-значущими компетентностями, здатний до виявлення і осмислення нових смислів і цінностей педагогічної та фахової діяльності в умовах, що змінюються в соціокультурних умовах, підготовлений до відповідальності перед суспільством за результати виховання підростаючого покоління [18].

Висновки до першого розділу

На основі теоретичного аналізу наукової літератури з'ясовано, що соціокультурна компетентність — це якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих соціокультурних знань та ціннісних орієнтацій; це здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями культур.

Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва є однією із його ключових компетентностей, що полягає у

здатності вчителя застосовувати музично-теоретичні та професійні знання й уміння для налагодження полікультурної взаємодії із суб'єктами освітнього середовища.

Педагогічна сутність соціокультурної компетенції полягає в ціннісному ставленні до загальнолюдської і національної культури, прагнення до діалогу з іншими народами та культурами, можливості і готовності використовувати загальнокультурний фонд знань в процесі вирішення завдань соціальної взаємодії

Специфічні функції професійної діяльності, що притаманні вчителю музичного мистецтва, а саме: когнітивно-комунікативна, креативна, мотиваційна, організаційно-конструктивна та дослідницька.

У структурі соціокультурної компетентності виділяють такі компоненти: когнітивний, що уособлює знання з культури, історії, релігії; знання традицій, норм та правил спілкування, взаємодії, етикет, мотиваційно-ціннісний, який демонструє мотиви, що спонукають людину до організації діяльності, мотивація до взаємодії, толерантність, переконання; діяльнісно-поведінковий, що передбачає здатність до діалогу культур, прояв адекватної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування [52].

Дослідження специфіки формування соціокультурної компетентності особистості засвідчило, що до чинників, що сприяють формуванню соціокультурної компетентності належать: знання, цінності, способи дій, мотиви, цілі, самооцінка, діяльність, відносини.

РОЗДІЛ II

УМОВИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2.1. Обґрунтування принципів та методів формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Аналіз наукової літератури, а також практична робота в аудиторії свідчать, що не існує єдиного правильного і ефективного методу або підходу; для досягнення бажаного результату у формуванні соціокультурної компетентності. Необхідно комбінувати різні методи, підходи і принципи з огляду на специфіку навчання. Для формування і розвитку соціокультурної компетентності вважаємо за необхідне вибудовувати педагогічний процес на основі наступних принципів: комунікативності, наочності, домінування проблемних завдань культурологічного характеру, дидактичної культуро доцільності, культурної варіативності та рефлексії [8].

Дотримання принципу комунікативності передбачає широке використання групових форм роботи, контекстного навчання, творчих завдань, проблемних ситуацій. Навчання відбувається в природних або максимально наближених до них умовах, при зіткненні з реальними ситуаціями повсякденного спілкування в контексті інших культур. Тільки при такій організації занять можна бути готовим до виникнення і подолання проблем соціокультурного характеру.

В рамках формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва дотримання цього принципу передбачає використання наступних методів: парне і групове обговорення питань культурознавчої спрямованості, моделювання ситуацій (ситуації-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-оцінки, ситуації-проблеми), організація рольових ігор, в яких студенти зможуть вибудовувати комунікацію на основі певної

соціальної ролі. Наприклад, студенти виступають у ролі групи туристів, до складу якої входять люди різного громадянства та національності. Кожна роль супроводжується описом особливостей культури та мистецтва тієї чи іншої країни з погляду на історію [13].

Особливе значення в процесі формування соціокультурної компетентності має принцип наочності, тому що переконує студентів у істинності досліджуваних мистецьких явищ. У словнику методичних термінів Є.Г. Азімова і А.Н. Щукіна під наочністю розуміється спеціально організована демонстрація матеріалу для полегшення його пояснення, розуміння та використання. [28].

Наочні засоби навчання сприяють розширенню обсягу засвоюваного матеріалу, зниження втоми, тренуванні творчої уяви, підтримці мотивації до вивчення фахових мистецьких дисциплін, створення обстановки, наближеної до реальних умов, залучення студентів до автентичних культурних реалій. Наприклад, пояснення та розкриття нових музичних творів, культурних реалій розкривається за рахунок демонстрації зображень, мультимедійних презентацій, невеликих відео. Досліджуваний матеріал цитується в друкованих матеріалах, які студенти не тільки читають, але і прослуховують або переглядають, спостерігаючи автентичні відео з тієї або іншої країни. Наприклад, вивчення певної теми може супроводжуватися віртуальним туром в один зі світових музеїв, країни, що вивчається ілюструються на основі інтерактивних схем, фотографій, відео, художніх фільмів і т.п

Згідно В.В. Сафоновою, яка ввела принцип домінування проблемних завдань культурологічного характеру, важливим є не тільки що вивчається на заняттях з мистецьких дисциплін, а й як це робиться [8]. Дійсно, вивчаючи нерідну культуру, студент повинен не тільки знайомитися з новою інформацією, а й засвоювати стратегії її отримання. Адже в подальшому отриманий досвід пізнання культури країни, що вивчається може бути корисний при зіткненні з будь-якою іншою культурою. В.Г. Апальков і П.В. Сисоєв підкреслюють, що при відборі проблемних культурологічних завдань

необхідно враховувати рівень їх мовної, когнітивної та соціокультурної складності, вікові психологічні характеристики студентів, а також рівень їх полікультурного і білінгвального розвитку [60].

Проблемні культурознавчі завдання включають використання наступних методів: пошуково-ігрові та дослідницькі проекти, аналіз, обговорення та вирішення проблемних ситуацій в рамках «круглого столу», тематичних дискусій, ділових ігор, «мозкового штурму». Прикладом пошуково-ігрового проблемного завдання може бути розробка маршруту по одній з країн, враховуючі найбільш значущі пам'ятки культури коли один зі студентів, будучи «туристом», запитує у студента, який виступає в ролі екскурсовода, інформацію про те, як краще пізнати культуру іншої країни. Підготовкою до виконання даного завдання може служити виконання дослідницького проекту, в ході якого студенти знайомляться з культурою певної країни, його туристичними визначними пам'ятками, етикетом міжкультурного спілкування і поведінки.

В рамках соціокультурного підходу відбір культурологічного матеріалу для освоєння фахових мистецьких дисциплін слід здійснювати на основі принципу дидактичної культуродоцільності, який передбачає: визначення ціннісного сенсу, значущості використовуваних матеріалів; усвідомлення ступеня, в якому відібраний матеріал є стимулом для знайомства з базовими культурологічними поняттями; прогнозування небезпеки появи спотворених культурних поглядів в процесі навчання і, можливо, маніпулювання уявленнями студентів про культуру; усвідомлення доцільності використання певного культурологічного матеріалу відповідно до вікових особливостей та інтелектуального потенціалу учнів; використання культурологічного матеріалу, на основі якого можливо навчити студентів способам захисту від культурної дискримінації та агресії [7].

Враховання цього принципу означає уважне ставлення викладача до відбору навчального матеріалу. Наприклад, при використанні в навчанні культури автентичних матеріалів, необхідно звертатися до інформаційних

джерел різних країн, тому що вони можуть відбивати найчастіше протилежні точки зору на світові проблемні ситуації. Важливо навчити студентів не потрапляти під вплив ЗМІ та вміти робити власні об'єктивні висновки. Таким чином, навчальні матеріали, що використовуються в навчанні, повинні володіти не тільки автентичністю, а й відповідати принципу дидактичної культури доцільності. У рамках зазначеного принципу можуть бути використані такі методи як: метод роз'яснення значущості соціокультурної підготовки для здобуття високого рівня кваліфікованості, метод навчальної дискусії, метод симуляційних і ділових ігор.

Принцип культурної варіативності, впроваджений в теорію і методiku викладання мистецьких дисциплін, спрямований на ознайомлення студентів з варіантами видів культур по кожному типу. Такий підхід сприяє культурному самовизначенню студентів за рахунок можливості ознайомлення з різними варіантами культур, стилів життя і поведінки в рідній країні та країни, що досліджується [61]. Даний принцип уточнює і доповнює принцип дидактичної культуродоцільності і особливо є актуальним при відборі змісту навчання мистецьких дисциплін, що включає соціокультурний компонент. В рамках описаного принципу навчальний матеріал, що відбирається повинен не просто знайомити студентів з культурою інших країн, але і відображати об'єктивну соціокультурну реальність, знайомити студентів з життям людей, що належать до різних соціальних верств, рас, меншинам. Наприклад, вивчаючи тему «Основоположні музичні стилі в США», необхідно познайомити студентів з інформацією в зазначеній культурі. Очевидно, що принцип культурної варіативності сприяє формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва завдяки отриманню більш повного уявлення про розмаїття типів культур і особливостей життя різних соціальних верств суспільства. В якості методів тут можуть бути використані ситуаційні завдання, метод гри.

Принцип культурної рефлексії, як і принцип культурної варіативності, заснований на теорії полікультурної освіти П.В. Сисоєва та пов'язаний з психологічним процесом рефлексії, який лежить в основі психологічного процесу самовизначення особистості. Здійснення процесу культурного самовизначення при вивченні культур інших країн через призму мистецтва передбачає створення дидактично-методичних умов для можливості студентам рефлексувати з приводу власної культури. Це сприятиме визначенню студентами свого місця в спектрі досліджуваних культур, розуміння загальнолюдських цінностей, усвідомлення своєї ролі та функцій в глобальних загальнолюдських процесах [9]. Згідно П.В. Сисоєвою, даний методичний принцип реалізується в ході виконання завдань, спрямованих на наступне: усвідомлення студентами себе в ролі полікультурних суб'єктів в рідному середовищі; розуміння того, що приналежність до тієї чи іншої групи людей змінюється відповідно до контексту комунікації; виявлення студентами культурних подібностей між представниками різних культурних груп країн, що вивчаються для того, щоб розсунути рамки власної групової приналежності; визначення свого місця і значущості в глобальних загальнолюдських процесах, а також розвиток особистої відповідальності за відбуваються в світі події; прийняття участі в діях проти культурної агресії і культурної дискримінації. В якості методів на усвідомлення студентів себе в ролі полікультурних суб'єктів в рідному середовищі може слугувати дослідницький проект, метою якого є пошук і аналіз культурних традицій і звичаїв не тільки країн, що вивчається, але і культурних спільнот і національностей, які проживають в рідному для студентів регіоні. Для нашого регіону доцільно звернути увагу на вивчення татарської, єврейської чи мусульманської музичної культури.

Кожен з описаних методичних принципів спрямований на формування соціокультурної компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва, але тільки комплексне використання даних принципів призводить до ефективного результату організації соціокультурного простору.

Інтегрований підхід до форм та методів навчальної діяльності, створює можливості для становлення суб'єктності студента, співвіднесення власних потреб та можливостей із завданнями майбутньої професійної діяльності. Студенти мають можливість самостійно обирати ті чи інші методи та форми навчання. Наприклад, це можуть бути: ярмарки педагогічних ідей, рольові ігри, самопрезентації, які в більшій мірі орієнтовані на особистісний та професійний ріст майбутнього вчителя, виховання у нього культури взаємодії учасників освітнього процесу; комунікативно-діяльнісні вправи, дискусії, диспути, мозковий штурм, комунікативний тренінг тощо, спрямовані на розвиток комунікативних навичок; інтерактивні методи: робота в парах, групах, ситуаційно-рольові та ділові ігри тощо, спрямовані на розвиток навичок соціальної взаємодії [21].

В контексті опису принципів формування соціокультурної компетентності варто навести та охарактеризувати методи, через які дані принципи можуть бути реалізовані. Розглянемо декілька основних методів, які ми згадали.

Метод моделювання ситуацій поєднує в собі: ситуації-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-оцінки, ситуації-проблеми.

Методи-ситуації враховують різні рівні пізнавальної діяльності студентів, їхню активність і самостійність в оволодінні професійними знаннями, вміннями й навичками, професійному становленні.

Ситуації-ілюстрації використовуються з метою одержання студентами нових знань, джерелом яких слугує педагогічний процес; здійснення зв'язку засвоєних знань із безпосереднім сприйняттям сутності навчально-виховного процесу. Суть цих ситуацій-завдань полягає в демонстрації найбільш імовірних способів рішення запропонованої навчальної проблеми. Ознайомлення студентів із ситуаціями-ілюстраціями сприяє формуванню в майбутніх педагогів професійної спрямованості мислення, вміння сприймати педагогічний процес із позицій учителя, бачити й виявляти в ньому закономірності, зв'язку й установлювати залежності. Ситуації-ілюстрації

служать засобом придбання знань із реального навчально-виховного процесу [31].

Ситуації-оцінки дозволяють майбутнім педагогам оцінити вже ухвалене рішення або вибрати один із запропонованих варіантів, з наступним мотивуванням висновку.

Ситуації-вправи характеризуються більше високими вимогами до розвитку професійних умінь і навичок, оволодінню методами рішення педагогічних завдань і знаходженню з виходу із запропонованих ситуацій. Ціль їх – вироблення й закріплення навичок роботи, методів педагогічного впливу на учнів. Ситуації-вправи дозволяють студентам познайомитися з різними способами одержання нової інформації, необхідної для рішення навчального завдання, закріпити отримані раніше професійно-педагогічні вміння й оцінити ступінь оволодіння методами педагогічної роботи.

Ситуації-проблеми, які припускають проведення аналізу положення справ у запропонованій педагогічній ситуації й вибір оптимальних шляхів, а також з рішення, жадають від студентів комплексних знань, системи методів педагогічної роботи, розвиненості педагогічного мислення.

Метод рольових ігор вигідно відрізняється від інших методів навчання тим, що дозволяють учням бути причетними до розробки теми, яку вивчають, дають можливість їм як би «прожити» деякий час у ролі когось іншого, спробувати свої сили в конкретних життєвих ситуаціях. При цьому треба підкреслити, що рольові ігри не замінюють традиційні методи навчання, а раціонально їх доповнюють [13].

Однак, перед тим як застосовувати гру в навчальному процесі, необхідно чітко з'ясувати, який навчальний матеріал доцільно викладати за допомогою рольових ігор, для якого контингенту учнів їх можна використовувати, як зв'язати гру з іншими засобами навчання, які є в навчальному плані.

Основним критерієм, який з'ясовує правильність використання рольових ігор у навчальному процесі, є досягнення мети навчання з урахуванням умов, у яких буде проходити процес навчання.

Формулюванню цілей гри треба надавати велике значення. Перед тим як відповісти на запитання, як буде проходити гра, треба відповісти на запитання, чому ми бажаємо навчити. При цьому мета гри повинна бути сформульована настільки чітко, щоб служити орієнтиром не тільки конструкторам гри й викладачам, а й усім учасникам гри, включаючи самих гравців. Тому, щоб виконати таку функцію, мета гри не може бути однозначною [47].

Метод проєктів – це метод в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити.

Мета використання методу полягає у формуванні навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні студентів різного віку за допомогою інноваційних педагогічних технологій, якими передбачається самостійна (індивідуальна чи групова) дослідницько-пошукова діяльність студентів.

Серед основних вимог до використання даного методу доцільно виділити наступні:

- наявність значущої в дослідницькому або творчому плані проблеми чи задачі, для розв'язування якої потрібні інтегровані знання та дослідницький пошук;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів;
- визначення кінцевої мети проєктів (спільних чи індивідуальних);
- визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проєктом;

- використання дослідницьких методів: визначення проблеми, дослідницьких задач, які впливають з проблеми, висунення гіпотез щодо їх розв'язування, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отримання даних, підведення підсумків, корегування, висновки (використання в ході спільного дослідження методів мозкової атаки і "круглого стола", статистичних методів, творчих звітів, перегляду);

- результати виконаних проєктів мають бути певним чином оформлені (відеофільм, комп'ютерна газета, анімаційний мультфільм, веб-сторінка).

Проєктування як науково обґрунтована система параметрів майбутнього об'єкта чи якісно нового стану наявного проєкту є особливим видом інтелектуально-розумової діяльності, що зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їхнє творче практичне застосування й набуття нових.

Метод проєктів передбачає розвиток пізнавальних навичок, творчого й критичного мислення майбутніх фахівців, умінь самостійно прогнозувати й конструювати свої знання, орієнтуватися в художньо-інформаційному просторі. Художньо-інформаційний, технологічний і змістовний обсяги художньо-творчого проєкту передбачають колективну діяльність студентів, що сприяє формуванню їхніх особистісних якостей. Активна участь студентів у художньо-творчій проєктній діяльності приводить до набуття комунікативного досвіду художнього й міжособистісного спілкування, допомагає переборювати психологічні бар'єри в процесі спільної творчості, налагоджувати контакти з аудиторією, розв'язувати проблеми та завдання з перспективою на майбутню самостійну діяльність, сприяє само актуалізації та самореалізації, розвитку мотиваційно-ціннісної та емоційно-інтелектуальної сфер особистості [21].

За своєю складністю проєкти можуть бути різними. Тематика проєктів може пов'язуватися з теоретичним питанням навчальної програми, розв'язанням актуальної проблеми, що передбачає застосування знань з

різних галузей, творчого мислення, дослідницьких навичок, здатністю самостійно розв'язувати актуальні проблеми дійсності.

Дискусія – це метод навчання, який базується на обміні думками з певної проблеми. Точка зору, яку виражає студент у процесі дискусії, може як відображати його власну думку, так і спиратися на думки інших осіб. Вдало проведена дискусія має велику виховну та навчальну цінність, адже вона вчить більш глибокому розумінню проблеми, вмінню захищати свою позицію та рахуватися з думками і точкою зору інших людей. Самі студенти опановують їх досить швидко порівняно з іншим видами робіт. Дискусію слід відрізнити від діалогу. Дискусія (лат. *discussio* - дослідження, розгляд) - це спільне обговорення групою якої-небудь теми, що являє собою спільний інтерес. У ході обговорення відбувається зіткнення різних ідей, думок, перевіряються погляди, концепції, стосунки між людьми. Діалог (від грец. *dialogos*) розмова між двома або кількома особами [20].

Отже, в контексті зазначеної проблеми, для формування і розвитку соціокультурної компетентності педагогічний процес має будуватись на основі наступних принципів: комунікативності, наочності, домінування проблемних завдань культурологічного характеру, дидактичної культуро доцільності, культурної варіативності та рефлексії. Проте, лише комплексне використання зазначених принципів має ефективний результат у формуванні соціокультурної компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

Дані принципи можуть бути реалізовані через такі методи: метод моделювання ситуацій, метод рольових ігор, метод проєктів, та метод дискусій.

2.2. Організаційно-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

У процесі фахової підготовки формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є необхідним

обґрунтування низки організаційно-педагогічних умов, що дають змогу ефективно побудувати процес формування досліджуваної компетентності.

У науковому знанні пропонується таке визначення феномена «умова»:

1) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 2) правила, які існують або встановлені в тій чи тій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [2]. З погляду філософії, умова – це категорія, яка відображає відношення предмета до довколишніх явищ, без яких він існувати не може. На думку З. Курлянд, явище є умовою тоді, коли воно зумовлює існування іншого явища [27]. Системний аналіз психолого-педагогічних і філософських джерел дає можливість розглядати категорію «умови» як складову будь-якого процесу, зокрема і процесу фахової підготовки майбутніх учителів-музикантів та формування у них соціокультурної компетентності у педагогічному ЗВО.

Психолого-педагогічна література містить значну кількість дефініцій поняття «педагогічні умови». У психології під педагогічною умовою розуміють «певну обставину чи обстановку, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування і розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості» [26]. Під педагогічними умовами С. Гончаренко розуміє такі обставини, за яких компоненти навчального процесу (навчальні дисципліни, методика їх викладання, навчання і виховання) подані в найкращих взаємозв'язках, що дає можливість учителям плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися [14]. С. Будак під педагогічними умовами пропонує розуміти зовнішні відносно особистості студента штучні обставини організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, які виступають причиною і стимулом якісних позитивних змін особистісного розвитку [10]. Педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети. Отже, під педагогічними умовами

будемо розуміти певний комплекс наявних чи спеціально створених у навчальному закладі засобів і обставин, що є необхідними і достатніми для досягнення професійної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування соціокультурної компетентності.

Розкриваючи зміст поняття «педагогічні умови» у межах нашого дослідження, варто зазначити, що увага зосереджується на обставинах, які пов'язані з організацією освітнього процесу в педагогічних закладах вищої освіти, який, у свою чергу, повинен бути спрямований на формування в студентів-майбутніх вчителів не лише спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, а й на розвиток необхідних для здійснення професійної діяльності загальних компетентностей, зокрема соціокультурної.

Відтак, адаптуючи визначення О. В. Яцишиної, педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки визначаємо як необхідні й достатні фактори, які забезпечують ефективний процес навчання та успішне досягнення майбутніми учителями музичного мистецтва високого рівня сформованості досліджуваної компетентності [61].

Організаційно-педагогічні умови формування будь-якої компетентності – це сукупність певних чинників, за допомогою яких особистість буде набувати компетентності в певній галузі найбільш ефективно. Так, дослідниками Ю. І. Римаренко та І. Ф. Курас виявлено педагогічні умови використання засобів формування соціокультурної компетентності професійної спрямованості в освітніх закладах України на основі етнізації особистості; прилучення молоді до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української та світової культури; відображення в змісті освіти закономірностей історичного розвитку; широкого вивчення професійної спрямованості, етнічної історії та етногенезу українців; використання досвіду народної педагогіки, народної дидактики, народних основ наук [41].

Науковці виділяють наступні педагогічні умови формування соціокультурної компетентності студентів при викладанні дисциплін професійного спрямування: врахування особливостей реальної практики майбутньої професії; рівень загальної культури, творчий характер його професійної діяльності, особистого захоплення мистецтвом, інтегрований підхід при викладанні гуманітарних предметів, що спрямований на майбутню професію; індивідуальний підхід до кожного студента, урахування рівня його як загальної, так і соціальної культури [61].

Отже, аналіз науково-педагогічних досліджень дав можливість виокремити комплекс організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть якійсь професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва та формуванню його соціокультурної компетентності.

На основі аналізу наукової літератури щодо структури соціокультурної компетентності, враховуючи особливості музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, нами виокремлено організаційно-педагогічні умови, що уможливають формування досліджуваного конструкту у процесі професійної підготовки:

1. Цілеспрямоване формування позитивної мотивації щодо засвоєння соціокультурного змісту фахових дисциплін.
2. Зорієнтованість змісту фахових дисциплін на формування навичок соціокультурної взаємодії.
3. Забезпечення наступності аудиторної та позааудиторної роботи з метою спонукання студентів-педагогів до соціокультурного розвитку.
4. Використання інноваційних методів, спрямованих на стимулювання мотиваційної та когнітивно-поведінкової сфери особистості студента
5. Дотримання принципів: системності, наступності та принципу орієнтації на студента.

6. Реалізація інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів, таких як метод проєктів, дискусія, метод рольових ігор, методи-ситуації, метод моделювання

Розглянемо детальніше кожен з виділених організаційно-педагогічних умов.

Важливим складником мотиваційної сфери є потреби. Вони складають фундамент, на якому будується поведінка і вся психічна діяльність людини. Актуалізація в навчальному процесі пізнавальної потреби студентів дає змогу забезпечити формування їхньої соціокультурної компетентності та готовність до професійно-навчальної діяльності. У цьому випадку реалізується важлива умова переходу від потреби до діяльності, коли потреба в пізнавальній активності, по-перше, виявляється у бажанні сприймати нову навчальну інформацію соціокультурного характеру, і, по-друге, задовольняється орієнтація студента на внутрішній зміст навчальної діяльності та способи конкретних дій щодо раціональної організації своєї соціокультурної активності. Зазначене підтверджує думку А. Вербицького, що поєднання пізнавального інтересу до предмета і професійної мотивації має найбільший вплив на успіхи в навчанні [5].

Виняткове значення в системі мотивації людини належить мотивам. З позиції філософії, мотив визначається як усвідомлене спонукання, що зумовлює дії для задоволення будь-яких потреб людини. Мотив є певним обґрунтуванням і виправданням вольової дії, він віддзеркалює ставлення людини до вимог суспільства і відіграє важливу роль в оцінці дій і вчинків особистості. Головними функціями мотивів, за О. Леонтьєвим, є спонукання й смислотворення [9]. Для студента сукупна дія смислотвірних мотивів і мотивів-стимулів, які вплинули на рішення вступити до педагогічного вишу, становить «ядро» його мотиваційної сфери, що реалізується через процес навчання. Для того щоб раціонально спланувати й організувати свою життєдіяльність, студенту потрібно здійснити комплекс дій, для кожної з

яких потрібен мотив. Рішення ухвалюються на основі формулювання причин того чи того перебігу або зміни діяльності, і ці формулювання становлять зміст мотивів, залежно від якого виникають різні мотивації.

Формування і розвиток мотивів учіння в студентському віці може відбуватися за допомогою кількох механізмів. Суть першого з них, названого В. Асєєвим механізмом формування мотивів «знизу вгору», полягає в тому, що спеціально організовані педагогом умови навчальної діяльності вибірково актуалізують окремі ситуативні спонукання, які за умови систематичного повторення поступово зміцнюються і переходять у більш стійкі мотиваційні утворення. Цей механізм формування мотивів реалізується, зокрема, у теорії поетапного формування навчальної діяльності (П. Гальперін, Н. Талізін).

Інший механізм – формування мотивів «згори донизу» – полягає в засвоєнні студентом спонук, цілей, ідеалів, змісту спрямованості особистості. Вони подаються йому в готовому вигляді й повинні ще сформуватися, а сам суб'єкт учіння повинен поступово трансформувати їх із зовнішніх у внутрішньо прийняті та реально дієві [7].

Ще один механізм формування мотивації учіння відомий у теорії О. Леонтьєва як «зсув мотиву на ціль». У концепції спільної навчальної діяльності та інтегративному підході до навчання мотивацію навчальної діяльності формують шляхом включення учіння до більш широкої системи відношень, через пов'язування його з іншими значущими для особистості видами діяльності і спілкуванням. Таким чином, до навчальної діяльності підключаються нові реальні мотиви, які мають безумовну цінність для особистості. Як зазначають дослідники, за допомогою цих механізмів відбувається, з одного боку, свідомий педагогічний вплив безпосередньо на мотиви через переконання, пояснення, стимулювання внутрішньої роботи щодо самосвідомості, переосмислення себе та довколишнього, а з іншого, вплив на особистість через перебудову її соціального мікросередовища, сфери та умов діяльності з наступною перебудовою мотиваційної сфери.

У процесі навчально-професійної діяльності майбутній учитель музичного мистецтва формує свою програму досягнення мети навчання, пов'язуючи її через систему мотивів із відповідними зовнішніми впливами (навчальний процес, соціальне оточення, цільові настанови, правила і норми, традиції ЗВО тощо). З огляду на те, що усвідомлене ставлення студентів до професійної підготовленості повинно проходити через той навчальний матеріал, інформаційний зміст якого відповідає потребам, інтересам, прагненням особистості, враховувалися особливості студентського віку в процесі розробки навчальних планів, змісту лекцій, семінарів і практичних занять із навчальних дисциплін, що забезпечували підготовку майбутніх учителів до соціокультурної педагогічної діяльності.

Отже, стимулювання навчальної діяльності студентів-майбутніх учителів музичного мистецтва з оволодіння соціокультурною компетентністю і формування готовності здійснювати спрямовану педагогічну діяльність забезпечувалося через актуалізацію професійних цілей і цінностей, особистісних потреб, забезпечення новизни матеріалу, опори на попередній досвід, усвідомлення значення запропонованого навчального матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Це дає підстави вважати, що вмотивованість діяльності майбутніх учителів-філологів включає мотиви, цілі, цінності, передбачає їхнє ставлення до майбутньої фахової діяльності як до цінності і свідчить про готовність формувати соціокультурну компетентність як у себе, так і в майбутніх учнів.

Друга виділена організаційно-педагогічна умова – зорієнтованість фахових дисциплін на формування навичок соціокультурної взаємодії майбутнього учителя музичного мистецтва. Тут варто зазначити, що музика може виступати у якості засобу міжкультурного спілкування та взаємодії. Як соціокультурний феномен, музика відображає і поєднує у собі не лише ті зміни, які відбуваються у музичній практиці певної нації, у тій соціальній ролі, яку відіграє музика у житті, але й ті якісні зміни, що з'являються у

інших сферах життєдіяльності людини, являють собою складові компоненти загальної культури [41].

Третя виділена нами організаційно-педагогічна умова – забезпечення наступності аудиторної та позааудиторної роботи в педагогічному закладі вищої освіти з метою розвитку здатності студентів до особистого соціокультурного самовдосконалення, саморозвитку та набуття ціннісного усвідомлення необхідності сформованості соціокультурної компетентності для майбутньої професії – спрямована на розвиток особистісно-рефлексивного компонента соціокультурної компетентності майбутніх фахівців. У закладах вищої освіти музично-сценічна діяльність займає одне із провідних місць серед розвиненої системи поза аудиторної роботи. Концертна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва це процес, який забезпечує ефективне формування соціокультурної компетентності через поєднання теоретичних знань та навичок, здобутих під час аудиторної роботи та практичних умінь, що набуваються в процесі концертної діяльності.

Наступною організаційно-педагогічною умовою є використання інноваційних методів у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Перш за все інноваційні методи покликанні для стимулюванні когнітивно-поведінкової та мотиваційної сфер діяльності майбутнього педагога. Інноваційність групи інтерактивних методів полягає у спрямованості на перманентне охоплення нового за рахунок наявності творчих завдань, на роботу в невеликих підгрупах, на застосування рольових, імітаційних, ділових та інших видів ігор, тощо. Важливим є використання науково-дослідницьких проєктів: інформаційних – жива музична газета, довідник музичної культури народів світу, віртуальна екскурсія у світ вокальної або інструментальної музики різних народів та дослідницьких проєктів – власне відкриття – дослідження творчої спадщини країн, знаходження цікавих музичних творів, обґрунтування їх значущості для слухачів; наукова

доповідь або стаття; творчих проєктів – «жива» газета, організація тематичних музичних вечорів для студентів тощо.

П'ятою, зазначеною нами організаційно-педагогічною умовою є реалізація принципів системності, наступності та принципу орієнтації на студента. Принцип системності визначає відповідність між собою всіх складових освітнього процесу, включаючи позанавчальну діяльність. Принцип наступності визначає взаємозв'язок процесів навчання і виховання при переході з однієї освітньої сходинки на іншу, наприклад, при переході студента з курсу на курс. Принцип орієнтації на студента передбачає спрямованість освітнього процесу на потреби та інтереси студентів, коли занавчальна діяльність є особистісно значущою для студентів, стає основою для самореалізації та самоствердження.

Останньою організаційно-педагогічною умовою нами було виділено реалізацію інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Цілісності й ефективності навчального процесу з підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та формування у них соціокультурної компетентності не буде досягнуто, якщо не реалізувати таку педагогічну умову, як актуалізація міждисциплінарної інтеграції та її програмно-методичного супроводу в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [61].

Застосування інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів сприяє формуванню соціокультурної компетентності студентів. Оптимізація навчального процесу неможлива без інтеграції та систематизації знань у всіх освітніх галузях. Кожна освітня галузь передбачає інтегроване засвоєння її загальних законів, інтеграцію її змісту й на цій основі – оптимізацію освітнього процесу.

Термін інтеграція (від лат. *integer* – повний, цільний) тлумачиться як створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин

із кількох раніше розрізнених одиниць (навчальних предметів, їх доцільності та ін.).

У нашому дослідженні напрямками інтеграції були обрані: зміст навчальної та позанавчальної діяльності, їх форми і методи.

Інтеграція змісту навчальної та позанавчальної діяльності у формуванні соціокультурних компетенцій сприяє посиленню: практичної спрямованості підготовки бакалаврів та магістрів педагогічної освіти, особистісної спрямованості навчання, сприяє формуванню у студентів творчих мотивів, системності знань [3]. Збагачення змістової лінії соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва може відбуватись шляхом вивчення музичних творів, насамперед, не ізольовано, а в контексті представленої ними культури, адже культура кожного народу закодована в його культурній спадщині. Саме через неї відбувається пізнання народу, його культури, ментальності, способу життя, здійснюється обмін духовними цінностями, тобто завдяки цьому людина пізнає світ, здобуває освіту, орієнтується в інформаційному просторі [7]. Знання музичної стилістики конкретної епохи дозволяє більш глибоко зрозуміти культурні процеси, що були в ті періоди.

У сучасній освіті інтеграція реалізується в таких напрямках: інтегровані заняття, курси, навчальні дисципліни тощо. У нашому дослідженні інтеграція стосується навчання гуманітарних, соціально спрямованих і фахових дисциплін. Реалізація ідей інтеграції та гуманітаризації передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід викладача за межі власного предмета, здійснення міжпредметних зв'язків тощо.

Міждисциплінарну інтеграцію розглядаємо як взаємопроникнення змісту різних навчальних дисциплін і створення єдиного освітнього потенціалу шляхом використання інноваційних педагогічних засобів, організаційних форм і методів навчання. Проблема міждисциплінарної

інтеграції в освіті представлена в дослідженнях Н. Амінова, О. Афанасьєвої, О. Кучерук, О. Уварова, С. Фоміна, В. Яценко та ін.

Наголошуємо на потребі саме взаємозв'язку і взаємодії навчальних дисциплін, що передбачає системне і цілісне набуття знань, формування відповідних умінь і навичок у ході підготовки студентів до соціокультурної педагогічної діяльності, тобто інтеракції дисциплін.

В оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва значну роль відіграє інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, культурологічного, мистецького блоків, що мають вплив на розвиток теоретичного мислення студентів, формування в них здатності до цілісного системного бачення навчального матеріалу, вміння аналізувати, порівнювати й узагальнювати. Взаємодія викладачів різних навчальних дисциплін сприяє формуванню позитивного ставлення до педагогічної діяльності, зорієнтованої на соціокультурний розвиток (мотиваційний компонент), більш повному засвоєнню студентами методичних і соціокультурних знань (когнітивний компонент), умінь і навичок (діяльнісний компонент), що забезпечить їхню підготовку до соціокультурної професійно-педагогічної діяльності.

Отже, ми вважаємо, що зазначені вище педагогічні умови сприятимуть формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва при вивченні фахових дисциплін. Визначені педагогічні умови та послідовна їх реалізація можуть забезпечити комплексний підхід до використання засобів професійної спрямованості в освітньому процесі за умов інтеграції фахових дисциплін.

Підготовка до професійної діяльності фахівця в закладах освіти містить низку складних процесів, більшість з яких піддається моделюванню та сприяє вдосконаленню цієї діяльності й покращенню її якості.

Висновки до другого розділу

У другому розділі виділено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприятимуть формуванню соціокультурної компетентності студентів-фармацевтів при вивченні дисциплін професійного циклу. Доведено, що визначені педагогічні умови та послідовна їх реалізація можуть забезпечити комплексний підхід до використання засобів професійної спрямованості в освітньому процесі за умов інтеграції.

Розкрито зміст принципів формування соціокультурної компетентності: комунікативності, наочності, домінування проблемних завдань культурологічного характеру, дидактичної культуро доцільності, культурної варіативності та рефлексії.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно здійснювати у процесі вивчення фахових дисциплін за умови застосування інтерактивних форм та методів навчання. Серед основних можна виділити: метод проєктів, метод дискусії, метод рольових ігор, метод моделювання ситуацій.

Зазначенні методи є спрямовані на формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів музичного мистецтва, оскільки вимагають від учасників навчального процесу володіння такими блоками навичок, як: критичного мислення, аналізу, синтезу інформації, уміння ефективно співпрацювати, бути толерантним, володіти сучасними засобами комунікації.

РОЗДІЛ III

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Діагностика рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

Для аналізу стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва нами був здійснений педагогічний експеримент, у якому брали участь студенти II-IV курсів спеціальності «Середня освіта (Музичне мистецтво)» Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г Шевченка.

На першому етапі експериментальної роботи ставились такі завдання:

- Визначити критерії та обґрунтувати рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва.
- Провести діагностичні опитування з метою аналізу рівня сформованості соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва.

На цьому етапі ми застосовували такі методи дослідної роботи:

- теоретичні: аналіз педагогічної та навчально-методичної літератури щодо проблеми формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва.
- емпіричні методи: спостереження, анкетування, бесіда, з метою визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності студентів;

Розглянемо більш детально основні завдання та зміст всіх етапів експериментального дослідження.

В ході проведення констатувального етапу експериментального дослідження було поставлено за мету з'ясування рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на початку дослідження.

Дослідження проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва здійснювалось поетапно:

1. Констатуючий етап дослідження – I семестр 2018/2019 н. р.
2. Етап методичної роботи з визначення умов та методів формування соціокультурної компетентності – протягом II семестру 2018/2019 н. р.
3. Формуючий етап дослідження – I семестр 2019/2020 н. р.

Послугуючись вищезазначеним аналізом теоретичних джерел дослідження та визначеною структурою соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва за П. Сулеймановою виокремлюють такі компоненти [52]:

- когнітивний;
- мотиваційно-ціннісний;
- діяльнісно-поведінковий.

На основі структурних компонентів соціокультурної компетентності нами було виділено такі критерії досліджуваного феномену: знаннєво-когнітивний, мотиваційний-ціннісний, діяльнісно-комунікативний, оцінювально-результативний. Кожен з критеріїв у їх цілісній системі розкриває ступінь сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на трьох рівнях: початковому, середньому та достатньому.

Знаннєво-когнітивний критерій – це повнота знань у процесі виконання професійної діяльності. Він характеризує повноту та глибину знань при виконанні різних видів мистецької діяльності, характеризує здатність майбутнього учителя музичного мистецтва до розуміння та усвідомлення особливостей мистецтва інших країн.

Мотиваційно-ціннісний критерій сформованості соціокультурної компетентності це певна сукупність мотивів, потреб і цінностей, які спонукають майбутнього учителя музичного мистецтва до формування соціокультурної компетентності. Цей критерій є сталим механізмом, що мотивує у майбутнього вчителя музичного мистецтва потребу до знань за для

ефективної організації професійної діяльності. Цей критерій характеризується наявністю в майбутніх учителів музичного мистецтва прагнення до опанування знаннями, вміннями і навичками, що забезпечують подальшу успішну діяльність; передбачає розвиток у майбутніх учителів музичного мистецтва інтересу до традицій, обрядів та звичаїв українського та інших народів світу, різних етнічних груп, формування стійкої потреби в їхньому вивченні.

Третій критерій діяльнісно-комунікативний стосується відповідних комунікативних умінь та навичок, що необхідні для здійснення професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Критерій характеризує здатність застосовувати знання соціокультурних форм та комунікативних стратегій і тактик, що є необхідним інструментом для успішної майбутньої професійної діяльності. Діяльнісно-комунікативний критерій передбачає здатність майбутнього учителя музичного мистецтва аналізувати та удосконалювати свій рівень соціокультурної взаємодії.

Майбутній учитель музичного мистецтва має володіти вмінням здійснювати рефлексію своєї соціокультурної поведінки. Останнім серед критеріїв оцінки сформованості соціокультурної компетентності є оцінювально-результативний критерій. Головною його характеристикою є певна структура готовності до проведення соціокультурної діяльності та вміння об'єктивно оцінити результати професійної діяльності. З цим критерієм пов'язано вміння об'єктивного самоаналізу та самопізнання у майбутнього учителя музичного мистецтва, схильність до самовдосконалення своїх професійних вмінь та навичок. З огляду на це характерними якостями особистості у майбутнього вчителя музичного мистецтва є: адекватна самооцінка, сила волі, здатність до самоконтролю, відкритість до всього нового, з метою підвищення свого рівня професійних соціокультурних умінь.

Таблиця 3.1.

Критерії та показники сформованості соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва

Критерії	Показники
<ul style="list-style-type: none"> <i>Знаннєво-когнітивний</i> 	<ul style="list-style-type: none"> знання взаємозв'язків української культури з культурами інших народів, знання культурних відмінностей різних народів, знання про морально-етичні норми та стилі міжособистісних взаємин, правила культури поведінки та спілкування у сучасному соціокультурному середовищі.
<ul style="list-style-type: none"> <i>Мотиваційно-ціннісний</i> 	<ul style="list-style-type: none"> прагнення до збагачення власного соціокультурного досвіду, наявність інтересу до опрацювання та засвоєння соціокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному фольклорі та мистецтві інших країн; толерантне ставлення до культурних традицій інших народів, бажання пізнати культуру іншої країни через музичне мистецтво.
<ul style="list-style-type: none"> <i>Діяльнісно-комунікативний</i> 	<ul style="list-style-type: none"> здатність до налагодження ефективної комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу здатність до організації культурно-освітніх заходів із урахуванням культурних особливостей різних національностей
<ul style="list-style-type: none"> <i>Оцінювально-результативий</i> 	<ul style="list-style-type: none"> здатність до самоаналізу та коригування соціокультурної діяльності здатність до оцінки та коригування діяльності

Зазначені критерії й показники сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: знаннєво-когнітивний, мотиваційний-ціннісний, діяльнісно-комунікативний,

оцінювально-результативний узгоджуються між собою і є основою для визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У цілісній системі критерії функціонують на трьох рівнях, що визначають ступінь сформованості соціокультурної компетентності. Наведені вище критерії та показники дають можливість визначити рівні сформованості соціокультурної компетентності студентів, яка оцінюється за такими рівнями: початковий, середній та достатній.

Початковому рівню сформованості соціокультурної компетентності властиве загальне уявлення, епізодичний інтерес, байдуже ставлення до опанування соціокультурною компетентністю; поверхневе володіння соціокультурними знаннями та вміннями; невиразне емоційне ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, культурних цінностей інших народів; характерне поверхневе усвідомлення значущості майбутньої професії; не притаманне прагнення до самовдосконалення, самовираження, самоактуалізації в професії, до здобуття нових соціокультурних знань.

Середній рівень сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки характеризується наявністю нестійкої мотивації щодо підвищення рівня власної соціокультурної компетентності; епізодичним інтересом до формування власної соціокультурної компетентності; неповним визнанням особистісного стимулу отримання соціокультурних знань, усвідомленням важливості та необхідності формування соціокультурної компетентності для здійснення майбутньої професійної діяльності. Сформовані під час вивчення фахових дисциплін соціокультурні знання, уміння та навички використовуються студентами на практиці не систематично та за допомогою викладача; студенти мають власні пріоритети, можуть обґрунтувати свою думку щодо вибору або реалізації того чи іншого процесу, проте не можуть повною мірою критично оцінити себе та власні сили; студенти набувають

певного соціокультурного досвіду, але не займаються регулярним удосконаленням знань та вмінь.

Достатній рівень передбачає володіння на достатньому рівні соціокультурними та професійними знаннями; властивий стійкий інтерес до формування соціокультурної компетентності; достатні соціокультурні вміння та рівень організаторських здібностей; дотримання всіх педагогічних вимог щодо проведення того чи іншого культурного заходу із врахуванням особливостей різних національностей чи етнічних груп; визначає достатнє усвідомлення значущості майбутньої професії та важливість саморозвитку.

Таблиця 3.2.

Характеристика рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

Рівні	Критерії	Показники
Початковий	Знаннєво-когнітивний	недостатньо сформовані знання щодо культурних особливостей інших народів; невміння встановити взаємозв'язки рідної культури з культурами інших народів; фрагментарні знання щодо правил та норм культури у сучасному соціокультурному середовищі;
	Мотиваційно-ціннісний	майже відсутня мотивація щодо збагачення соціокультурного досвіду; нестійкий інтерес до пізнання культури інших народів та засвоєння соціокультурних цінностей
	Діяльнісно-комунікативний	Неспроможність до налагодження ефективної комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу; недостатня сформованість

		умінь щодо організації культурно-освітніх заходів;
	Оцінювально-результативний	часткова здатність об'єктивно оцінювати результати своєї професійної діяльності; нездатність до об'єктивної оцінки та коригування діяльності
Середній	Знаннево-когнітивний	репродуктивний характер знань про особливості культур різних народів та їх взаємозв'язок з українською культурою; посередній рівень знань щодо морально-етичних та міжособистісних правил поведінки в сучасному соціокультурному середовищі
	Мотиваційно-ціннісний	Частково сформована мотивація щодо підвищення власного рівня соціокультурного досвіду ; нестійкий інтерес до пізнання культури інших народів
	Діяльнісно-комунікативний	Не завжди проявляється здатність до налагодження взаємозв'язків з учасниками освітнього процесу; базові вміння врегулювання конфліктних ситуацій;
	Оцінювально-результативний	недостатньо розвинута варіативність мислення у вирішенні соціокультурних задач; та здатність до оцінки та коригування діяльності;
Достатній	Знаннево-когнітивний	наявність ґрунтовних соціокультурних знань, про взаємозв'язок культур, їх відмінності; наявність глибоких знань, щодо стилів міжособистісних взаємин та культури

		поведінки у міжкультурному середовищі
	Мотиваційно-ціннісний	стійка позитивна мотивація та інтерес щодо підвищення власного соціокультурного досвіду; стійкий інтерес до опрацювання музичного мистецтва інших народів, з метою соціокультурних цінностей;
	Діяльнісно-комунікативний	креативне застосування професійних знань і вмінь щодо організації культурно-освітніх заходів з урахуванням особливостей культур різних народів ; високий рівень сформованості навичок адекватної комунікативної взаємодії та врегулювання конфліктів;
	Оцінювально-результативний	адекватна оцінка рівня власної підготовленості до формування соціокультурної компетентності у процесі фахової мистецької підготовки; самостійний пошук нестандартних рішень та застосування їх в соціокультурній діяльності;

Методом письмового анкетування було визначено рівень сформованості соціокультурної компетентності студентів II-IV курсів В опитуванні взяли участь 32 студенти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Нами був розроблений анкета-опитувальник, покликаний визначити рівень сформованості соціокультурної компетентності в залежності від курсу (Додаток А).

Дані, отримані з результатів письмового опитування, свідчать про полікультурну обізнаність студентів за знаннево-когнітивним критерієм.

Доцільним, ми вважали внести питання про визначення дефініції соціокультурної компетентності, адже у цього поняття відсутнє однозначне тлумачення. Учасникам експерименту було запропоновано самостійно вписати їхнє особисте тлумачення поняття «соціокультурна компетентність».

Невелика кількість респондентів змогли правильно та конкретно сформулювати визначення соціокультурної компетентності. Найтипівішою відповіддю на це питання стало «результат професійної підготовки особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, яку він набуває, під час навчання у закладі вищої освіти». Таку відповідь надали приблизно 25,6% студентів. «ступінь розвитку професійних педагогічних якостей для роботи у закладах освіти» - 20,4% , «вміння жити та працювати у соціокультурному просторі» - 51%

Коли студентам запропонували назвати імена та прізвища дослідників, що займалися питанням вивчення формування соціокультурної компетентності, більшість з них (75%) не змогли дати вичерпну відповідь на запитання та назвати хоча б декілька прізвищ.

Нажаль, результати опитування показали, що більшість студентів не розрізняють між собою такі поняття як: соціокультурна, полікультурна та етнокультурна компетентність. З приводу етнокультурної, багато респондентів (32%) ототожнювали її зі знанням культури власного народу. Таким чином, спостерігаємо, що у більшості студентів (84%) не повноцінно сформувалось поняття соціокультурної компетентності. Знання, які мають студенти, розмиті, не структуровані. Взагалі не відповіли на це запитання 14% студентів.

Під час створення анкети нами була сформована певна кількість питань, що потребувала відкритої відповіді, з обґрунтуванням власної думки та наведенням прикладів. Це мало сприяти налаштуванню певної бесіди зі студентами, та як виявилось, студентам було складно виконувати подібні завдання.

Зміст анкети дав змогу використати показники всіх чотирьох критеріїв оцінювання сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виявилось, що не всі студенти можуть відрізнити поняття компетентність та компетенція. Тільки 9% студентів надали досить правильні та змістовні відповіді на ці запитання.

Найскладнішими для більшості студентів, стали завдання на обґрунтування поданих тверджень, пояснення своєї точки зору, тобто ті завдання, що покликані оцінити знаннево-когнітивний критерій. Лише 31% респондентів впоралися в цим завданням, що свідчить про недостатній рівень соціокультурної обізнаності. Можливо студентам важко виконувати завдання, що потребують творчого підходу та формування своїх власних думок, навіть якщо вони базуються на теоретичних знаннях.

З метою визначення стану сформованості соціокультурної компетентності студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм ми прагнули довідатись про суб'єктивну значущість для учасників експерименту соціокультурної освіти, визначали рівень їхнього ставлення до культури інших країн та представників, а також ступінь усвідомленості значення соціокультурної компетентності для майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Для з'ясування рівня захопленості культурою інших країн нами була застосована методика відкритих запитань, що дало нам змогу отримати більш ґрунтовні відповіді студентів. Виявилось що студентам набагато легше виразити свою думку, якщо це напряму стосується їх захоплень, або цікавих тем, що близькі їм за професійним спрямуванням. Зокрема, нами були сформувані питання, щодо музичних уподобань студентів, щоб з'ясувати рівень їх компетентності серед мистецьких творів інших країн та національностей. Багато респондентів 49%, говорили про те, що «за допомогою вивчення культурних та мистецьких особливостей різних країн, можна набагато краще пізнати народ». Але все ж для деяких такі питання з

відкритою відповіддю виявились складними. 11% респондентів взагалі не відповідали на це питання, або відповідали досить однослівно.

Крім того, ми дали студентам самотійно визначити свій рівень соціокультурної компетентності. За результатами анкетування можна зробити висновок, що більшість респондентів (75%) задоволені своїм рівнем соціокультурної компетентності й оцінили його достатньо високо.

Завдання з відкритою формою відповіді були обрані ще і для того, щоб більш докладно дослідити рівень ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва. Таким чином нами була визначена важливість для студентів міжкультурних відносин та толерантних навичок студентів.

У результаті встановлено, що для більшості респондентів міжкультурна комунікація є складовою мистецької педагогічної освіти, і вони усвідомлюють цінність набутих знань та навичок – 41%. Що стосується бажання студентів щодо ознайомлення з культурними та мистецькими надбаннями іншомовних країн, то багато студентів відповіли, що для них є дуже важливим є вивчення цього мистецького аспекту адже це напряду стосується їх майбутньої професії.

Але у деяких відповідях респондентів спостерігалась розбіжність у відповідях. Зокрема, вони говорять про важливість соціокультурної складової як компоненту своєї фахової підготовки, але в той же час не зазначають важливості навичок міжкультурної комунікації.

Отримані під час опитування дані свідчать що більшість студентів цікавляться вивченням культури інших країн. Але через скрутний матеріальний стан, вивчення культурних пам'яток та пам'яток мистецтва стає практично неможливим.

Деякі студенти висловили думку про те, що сформована на високому рівні соціокультурна компетентність дозволяє почувати себе у іншомовному середовищі більш впевнено та розкуто. Знання про культуру, звичаї інших країн дають можливість більш швидше адаптуватись до нових умов.

Загалом, отримані в ході експерименту дані нашої дослідної роботи свідчать про недостатній рівень формування соціокультурної компетентності студентів. Підбиваючи підсумки експерименту з визначення умінь та навичок студентів взаємодіяти з представниками інших культур, міжкультурного діалогу, встановили – респонденти мали переважно достатній та початковий рівень діяльнісно-комунікативного та мотиваційно-ціннісного критеріїв соціокультурної компетентності.

З метою визначення стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва за оцінювально-результативним критерієм, в анкеті ми дали можливість респондентам виявити свою позицію. В результаті було встановлено, що більшість студентів поділяють думку про те, що соціокультурна компетентність є однією зі складових професійної підготовки майбутнього вчителя. На думку багатьох з них, сучасні умови направляють кожну людину у світі до полікультурних відносин. Тому необхідно виховувати у собі толерантність, оскільки вона є однією з головних складових у процесі контактів з представниками інших етносів. Міжкультурні контакти несуть у собі ознайомлення з культурою, побутом та здобутками мистецтва інших країн.

Отримані під час опитування дані, нами були проаналізовані та занесені до таблиць (табл. 3.3-3.5).

Табл. 3.3.

Рівні сформованості соціокультурної компетентності під час констатувального етапу дослідження серед студентів II курсу.

Рівні сформованості соціокультурної компетентності						
	Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост	поч.	серед	дост
Знаннєво-когнітивний	4	2	-	66%	34%	-
Мотиваційно-ціннісний	4	1	1	66%	17%	17%
Діяльнісно-комунікативний	2	4	-	33%	67%	-
Оцінювально-	2	3	1	33%	50%	17%

результативний						
Серед.знач	-	-	-	49,5%	42%	20%

З таблиці спостерігаємо, що загалом рівень сформованості соціокультурної компетентності за усіма зазначеними критеріями знаходиться на початковому рівні (49,5%). Найбільш високими були показники за знаннево-когнітивним (66%) та мотиваційно-кількісним критеріями (66%). Найбільш обізнаними студенти виявились у питаннях, що відображали знання у мистецькій сфері. Це є закономірним, адже це фахова сфера діяльності для студентів. У 42% респондентів II курсу рівень сформованості соціокультурної компетенції є середнім, та лише у 20% він є достатнім. Такі результати можна обґрунтувати тим, що порівняно зі старшими курсами студенти II курсу під час навчання ще не набули достатніх знань та умінь.

Результати достатнього рівня виявили 20% студентів в критеріях мотиваційно-ціннісному та оцінювально-результативному. Це говорить про те, що вже на другому році навчання студенти здатні проявляти здібності до усвідомлення своїх власних цінностей та переконань, а також здатність до саморозвитку та самореалізації. На нашу думку, це є хорошою передумовою для подальшого розвитку інших компонентів соціокультурної компетентності.

Табл.3.4

Рівні сформованості соціокультурної компетентності під час констатувального етапу дослідження серед студентів III курсу

Рівні сформованості соціокультурної компетентності						
	Кількість студентів			%		
	поч.	серед	дост	поч	серед	дост
Знаннево-когнітивний	4	2	1	57%	29%	14%
Мотиваційно-ціннісний	3	2	2	43%	29%	29%
Діяльнісно-комунікативний	1	3	3	14%	43%	43%
Оцінювально-результативний	3	2	2	43%	29%	29%
Серед.знач.	-	-	-	39,25%	32,5%	28,75%

Дані з таблиці демонструють нам рівень сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музики на третьому році навчання. Для студентів III курсу навчання є таким собі екватором в їх становленні як фахівців та майбутніх спеціалістів. В них на відміну від студентів молодшого курсу вже більше теоретичних знань з фахових дисциплін, що вони показали своїми результатами у знаннево-когнітивному критерії.

Насамперед спостерігаємо збільшення відсотків студентів, що показали достатній рівень формування соціокультурної компетентності саме через вище зазначений критерій. Зокрема, початковий рівень показали 39,25% студентів, достатній рівень продемонструвало 32,5% респондентів і 28,75% майбутніх учителів музичного мистецтва мають достатній рівень сформованості знаннево-мотиваційного критерію.

Найкращий результат виявився у завданнях на виявлення діяльнісного-комунікативного критерію. 43% респондентів показали достатній рівень сформованості, що вказує на те що студенти доволі вміло вміють врегульовувати конфлікти та знаходити компромісне вирішення складних та спірних питань. Це може бути пов'язано з тим, що під час навчання на третьому курсі майбутні вчителі мають змогу більш глибоко та детально познайомитись з особливостями роботи в школі та з дітьми загалом. Вони набувають навичок ефективного спілкування з іншими людьми, навчаються відчувати особливості людини чи групи людей.

Загалом спостерігаємо загальне зростання рівня сформованості соціокультурної компетентності у середньому за усіма чотирма критеріями. Зокрема, 39,25% студентів III курсу мають низький рівень сформованості, 32,5% мають достатній рівень та 28,75% мають високий рівень сформованості соціокультурної компетентності, що на 8,75% більше ніж у студентів II курсу.

Посередньо однаково студенти впорались із завданнями що мали визначити рівень сформованості соціокультурної компетентності у знаннево-

когнітивному, мотиваційно-ціннісному, оцінювально-результативному. 29% респондентів продемонстрували середній рівень за усіма трьома критеріями. Порівняно з молодшим курсом, де ці навички лише почали формуватись, тут вони стали більш стабільними та скоординованими.

Табл.3.5

Рівні сформованості соціокультурної компетентності під час констатувального етапу дослідження серед студентів IV курсу

Рівні сформованості соціокультурної компетентності						
	Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост.	поч	серед	дост
Знаннєво-когнітивний	3	4	5	25%	33%	42%
Мотиваційно-ціннісний	3	4	5	25%	33%	42%
Діяльнісно-комунікативний	3	4	5	25%	33%	42%
Оцінювально-результативний	3	4	5	25%	33%	42%
Серед.знач	-	-	-	25%	33%	42%

Четвертий рік навчання для студентів вже є випускним. Тут теоретичні знання мають інтегруватись в практичні навички, що в свою чергу має сформувати майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому, і його соціокультурну компетентність зокрема. Саме це ми можемо спостерігати з даних таблиці. Зокрема бачимо, як рівень сформованості соціокультурної компетентності поступово зростає від початкового до вищого рівня. Вже 42% респондентів мають достатній рівень сформованості, 33% середній рівень, і лише 25% – початковий. Це свідчить про позитивну тенденцію до збільшенні кількості студентів які не тільки розуміють, розрізняють та можуть сформувати поняття «соціокультурна компетентність», але і на практиці можуть застосувати знання, та привести приклади з власного досвіду. Тут спостерігаємо однакові показники сформованості серед студентів VI за всіма чотирма критеріями. Це можна пояснити тим, що вже майже сформовані спеціалісти своєї справи компетентні у питаннях що є найбільш їм близькими за обраним фахом. Достатній рівень обізнаності мають 42% майбутніх учителів музичного мистецтва.

Узагальнюючи результати опитування серед майбутніх учителів музичного мистецтва (рис.3.1), можемо резюмувати наступне: мотиваційно-ціннісний та оцінювально-результативний критерії опосередковано сформовані на початковому та середньому рівні, але діяльнісно-комунікативний має значно вищі показники на середньому та достатньому рівнях, що свідчить про невелике зростання розвитку цієї сфери.

Дане дослідження дозволило окреслити стан сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та визнати його недостатнім за всіма визначеними критеріями. Це дає підстави стверджувати, що існуюча традиційна система навчання у ЗВО недостатньо сприяє формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

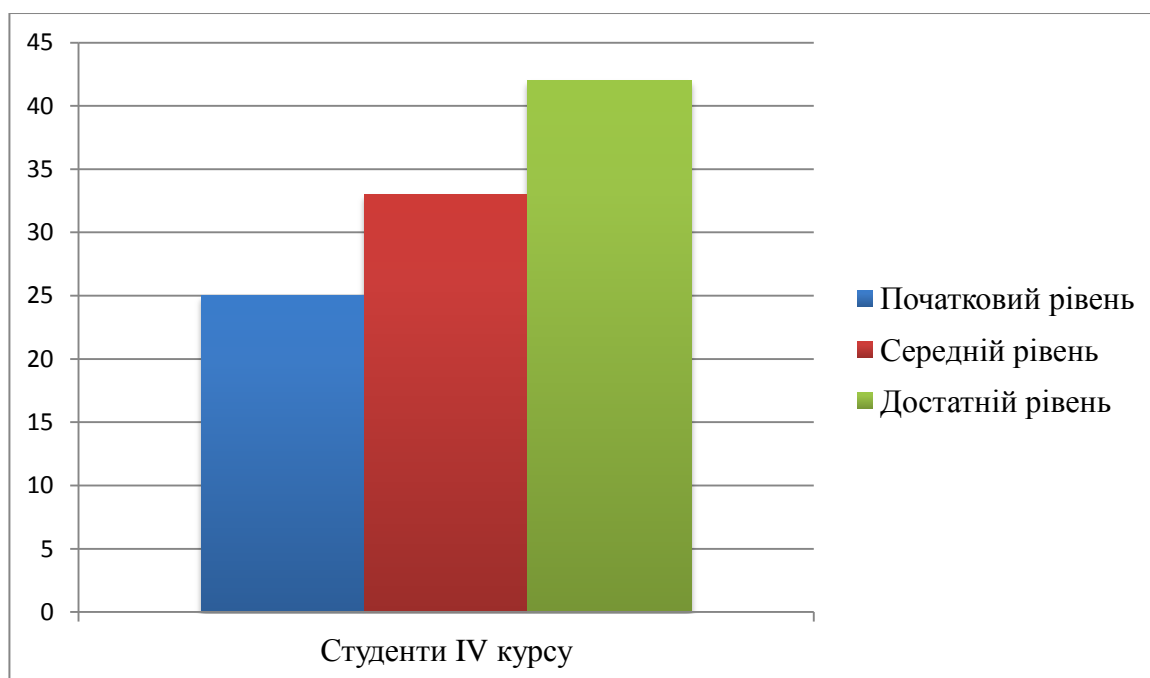

Рис.3.1. Загальні рівні сформованості соціокультурної компетентності на етапі констатувального етапу дослідження

3.2. Формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва

На основі аналізу даних, отриманих в ході констатуючого етапу експерименту, нами був розроблений комплекс заходів, спрямований на

підвищення рівня соціокультурної компетентності. Метою формувального етапу дослідження було перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Даний комплекс заходів проводився протягом II семестру 2018/2019 н.р. із залученням студентів IV курсу.

На нашу думку реалізація ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва можлива тільки за умови першочергового наближення навчального процесу до майбутньої професійної діяльності фахівця. Найчастіше освіта, що отримується у закладі вищої освіти, забезпечує належний рівень лише теоретичної підготовки майбутніх фахівців, але не формує, в достатній мірі, готовність до самостійного вирішення специфічних професійно-педагогічних завдань, особливо це стосується мистецьких завдань соціокультурного спрямування.

З огляду на це, не останню роль у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва відіграє саме позааудиторна робота. Нами було проведено ряд цілеспрямованих поза аудиторних занять та виховних заходів, які сприяли поглибленню знань, що були набуті студентами протягом навчання, а також удосконаленню умінь та навичок соціокультурної діяльності. Подібна форма роботи, на нашу думку є логічним продовженням лекційних та практичних занять. Така робота може проводитись як паралельно з аудиторними заняттями, або по їх завершенню. Головними особливостями подібних занять є зацікавленість студентів у цьому та добровільна участь.

Ряд заходів, проведених нами в контексті формування соціокультурної компетентності складався із таких заходів як: флешмоби в ході якої студенти обирали країну чи народність, яку презентували за допомогою костюмів, музики та творів мистецтва. Також серед студентів проводились квести, під час яких вони мали познайомитись з культурами та традиціями інших народів та країн. Music-фести, що також дали студентам змогу ознайомитись з яскравими зразками музики різних частин світу та народностей.

Зі студентів IV року навчання нами було сформовано дві групи: контрольна та експериментальна. Зі студентами експериментальної групи було проведено комплекс аудиторних та позааудиторних заходів, спрямованих на підвищення рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. В процесі проведення заходів нами був застосований інтегративний підхід. Саме він дозволив вивчити музичне мистецтво різних народностей враховуючи головні особливості та суттєві акценти народного музичного мистецтва, специфіку сучасних мистецьких течій.

З огляду на визначені організаційно-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва нами було проведені заходи, які включали в себе застосування методик та їх інтеграцій в процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін у майбутніх вчителів музичного мистецтва.

В контексті проведення означених заходів нами були застосовані принципи культурної рефлексії, що дозволили майбутнім вчителям музичного мистецтва досягнути інтонаційні аспекти народних музичних творів, які виконуються або сприймаються, та з огляду на це створити власну інтерпретацію музичного твору. Так, при вивченні музичних творів із предмету «Основний музичний інструмент», студенти працюючи над виконанням твору, повинні проникнути в дух творчості певного народу, досягнути особливості звучання та інтонування. Лише зрозумівши його, студент зможе розкрити для себе зміст та поетичну сутність музичної культури певного народу, визначити усі її музично-теоретичні позиції і лише тоді досконало відтворити музичний текст.

Комплексний підхід до формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва також відбувалось через інтеграцію виконавських дисциплін (музично-інструментальне диригування, постановка голосу), інтеграція режисерського практикуму із дисциплінами «Хорознавство» та «Історія музичного мистецтва».

Студентам експериментальної групи були запропоновані дослідницькі мистецькі проекти на такі теми: «Татарська музична культура», «Єврейська музична культура» та «Музична культура мусульманських народів» з метою підвищення рівня сформованості соціокультурної компетентності. В ході підготовки до реалізації науково-дослідних проектів відбулось ознайомлення студентів з особливостями культурних традицій зазначених народів та музичним мистецтвом вищезгаданих народностей. Як результат підготовки проектів були розроблені та проведені концертні програми (Додатки В, Г, Д). Всі заходи були спрямовані на розвиток та підвищення рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У процесі проведення формувального етапу дослідження було проведено проміжний та підсумковий зрізи діагностування рівнів сформованості соціокультурної компетентності, щоб прослідкувати перебіг її формування. Результати проміжного діагностування представлено на табл. 3.6.

Табл.3.6.

Рівні сформованості соціокультурної компетентності під час проміжного етапу дослідження серед студентів IV курсу

Рівні сформованості соціокультурної компетентності												
	Контрольна група						Експериментальна група					
	Кількість студентів			%			Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост.	поч	серед	дост	поч	серед	дост	поч	серед	дост
Знаннєво-когнітивний	2	6	4	17%	50%	33%	1	7	4	8%	58%	34%
Мотиваційно-ціннісний	2	5	5	17%	42%	42%	1	6	5	8%	50%	42%
Діяльнісно-комунікативний	2	5	5	17%	42%	42%	1	5	6	8%	42%	50%
Оцінювально-результативний	2	4	6	17%	33%	50%	1	4	7	8%	34%	58%
Серед.знач	-	-	-	17%	41,75%	41,75%	-	-	-	8%	46%	46%

Дані, отримані під час проміжного етапу дослідження свідчать про те, що порівняно з констатувальним опитуванням, яке було проведене раніше, рівень соціокультурної компетентності дещо зріс. Зокрема експериментальна група демонструє більш динамічне зростання показників, порівняно з контрольною групою. Ми спостерігаємо що за мотиваційно-ціннісним

критерієм студентів із достатнім рівнем сформованості стало на два більше. Спостерігаємо, що в експериментальній групі за всіма показниками відсутні студенти з початковим рівнем сформованості соціокультурної компетентності (рис. 3.2.)

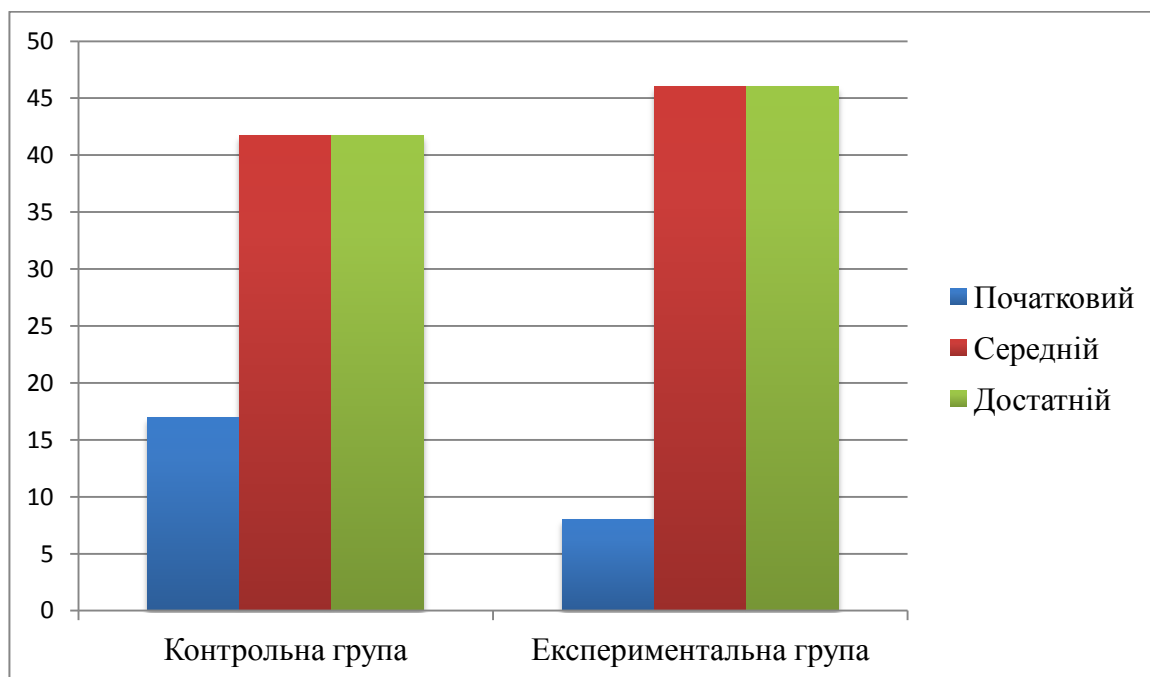

Рис.3.2. Загальні рівні сформованості соціокультурної компетентності на проміжному етапі дослідження

Як засвідчує наш проміжний етап дослідження, володіння майбутніми фахівцями знаннями з соціокультурної сфери доводить, що комплекс методів позааудиторної діяльності у контексті соціокультури здійснився на недостатньому рівні. Під час аналізу отриманих у ході проміжного етапу дослідження студентів IV року навчання їх відповіді засвідчили, що більшість майбутніх вчителів музичного мистецтва усвідомлює, що процес формування соціокультурної компетентності є невід'ємною частиною їхньої професійної підготовки.

Задіяні у дослідженні студенти підтримують думку, що в процесі формування соціокультурної компетентності велике значення має розуміння теоретичних основ майбутньої професії в соціокультурному контексті; знання цілей, завдань, основних ідей, категорій соціокультурної взаємодії.

Достатній рівень сформованості передбачає здатність майбутнього учителя музичного мистецтва до творчого спілкування з музичним мистецтвом інших країн та народів, до більш глибоко індивідуального бачення його світу. На нашу думку саме цьому посприяло застосування методичного комплексу, під час якого студенти могли зануритись у культурний світ інших країн та більш глибоко зрозуміти їх менталітет. Після проведення науково-дослідних проєктів, а в їх рамках і творчих вечорів, які підготували студенти, нами було проведено підсумковий зріз результатів дослідження, який мав на меті оцінити рівень сформованості соціокультурної компетентності з огляду на застосований комплекс аудиторних та позааудиторних заходів. Зокрема, отримані дані представлені на табл. 3.7.

Табл.3.7.

Рівні сформованості соціокультурної компетентності під час підсумкового етапу дослідження серед студентів IV курсу

Рівні сформованості соціокультурної компетентності												
	Контрольна група						Експериментальна група					
	Кількість студентів			%			Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.
Знаннєво-когнітивний	-	8	4	-	33%	67%	-	4	8	-	33%	67%
Мотиваційно-ціннісний	1	8	3	8%	75%	25%	-	5	7	-	42%	58%
Діяльнісно-комунікативний	1	6	5	8%	58%	42%	-	3	9	-	25%	75%
Оцінювально-результативний	-	6	6	-	50%	50%	-	3	9	-	25%	75%
Серед.знач	-	-	-	4%	54 %	46%	-	-	-	-	31,25%	68,75%

Загальні результати формуального діагностичного опитування, що було проведене після навчально-дослідних проєктів студентів вказують на те, що в процесі формування в студентів 4 курсу мають достатньо сформовані уміння та навички щодо соціокультурних норм та стратегій і тактик, необхідних для виконання завдань професійної діяльності.

Це свідчить про те, що розроблений нами комплекс заходів для майбутніх учителів музичного мистецтва щодо формування їхньої соціокультурної компетентності під час вивчення фахових дисциплін є

достатньо ефективним. Ми спостерігаємо різницю у показниках сформованості, порівняно з контрольною групою на достатньому рівні на 22,75%. На середньому рівні показник сформованості різниться на 22,75%. Відповідно спостерігаємо початковий рівень в контрольній групі складає 4%, натомість в експериментальній групі з початковим рівнем сформованості не було зафіксовано жодного студента (рис. 3.3).

Таким чином, отримані в результаті дослідження дані свідчать про ефективність організаційно-педагогічних умов, що призвело до достатньої сформованості соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

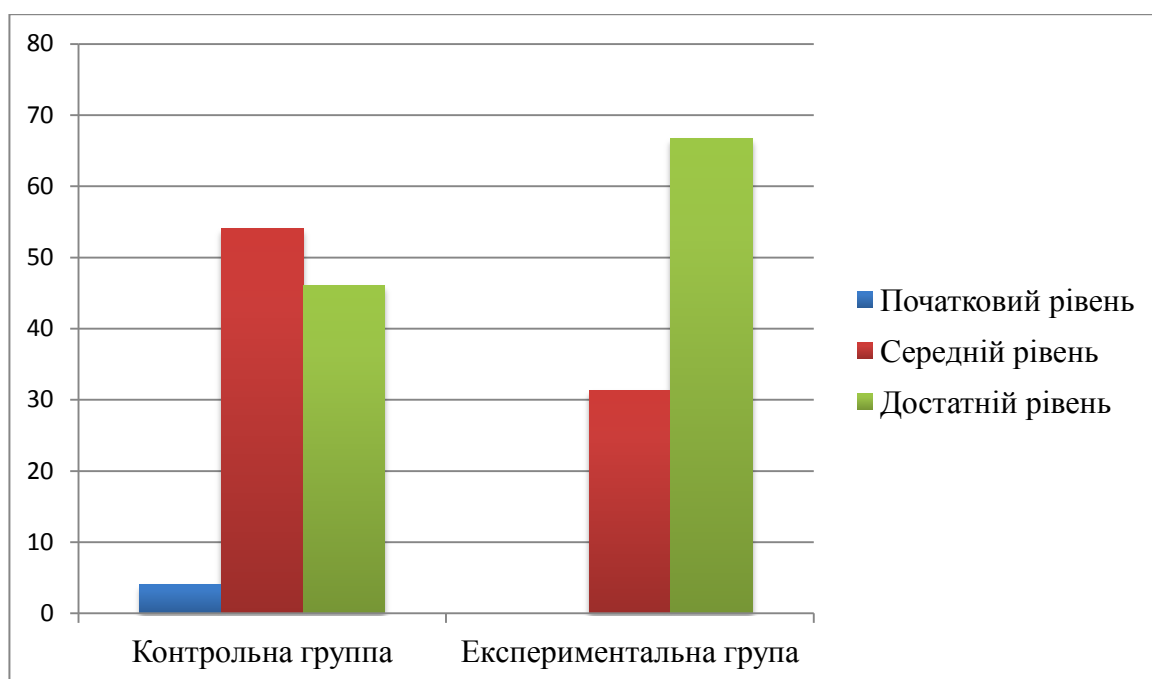

Рис.3.3. Загальні рівні сформованості соціокультурної компетентності на етапі формувального етапу дослідження

Загалом, стосовно сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва можемо резюмувати: більшість респондентів мають досить глибоке ставлення до здійснення соціокультурної діяльності в контексті музичної освіти. Переважна кількість студентів визнає необхідність отримання інформації про соціокультурну компетентність.

Проте питання стосовно сходження особистості на ще більш високий щабель розвитку своєї соціокультурної підготовленості залишається

відкритим. На нашу думку це питання потребує більш ретельного і глибокого аналізу, а також розроблення методики формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Висновки до третього розділу:

Для аналізу стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва нами був здійснений педагогічний експеримент. В ході його проведення, на основі структурних компонентів соціокультурної компетентності нами було виділено критерії та показники досліджуваного феномену: знаннєво-когнітивний, мотиваційний-ціннісний, діяльнісно-комунікативний, оцінювально-результативний. Кожен з критеріїв у їх цілісній системі розкриває ступінь сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на трьох рівнях: початковому, середньому та достатньому. Нами було охарактеризовано показники сформованості кожного із зазначених критеріїв відповідно до рівнів сформованості.

Зі студентів IV року навчання нами було сформовано дві групи: контрольна та експериментальна. Зі студентами експериментальної групи було проведено комплекс аудиторних та позааудиторних заходів, спрямованих на підвищення рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Нами був розроблений комплекс заходів, спрямований на підвищення рівня соціокультурної компетентності.

Констатувальне діагностування серед студентів IV курсу продемонстрував такі показники рівня сформованості соціокультурної компетентності: 25% – початковий, 33% – середній, 42% - достатній.

Проміжне діагностування показало наступні результати: у контрольної групи зареєстровано зростання показника сформованості на середньому рівні на 8,75 %, в той час як в експериментальній групі він зріс на 13%.

Результати остаточного діагностування продемонстрували наступні результати: достатній рівень сформованості спостерігаємо у контрольної групи – 46% , експериментальна група – 68,75%. З огляду на отримані дані можна зробити висновок про те, що дотримання організаційно-педагогічних умов в контексті застосування розробленого нами комплексу заходів є ефективним у формуванні соціокультурної компететності серед МВММ.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження та на основі категоріального аналізу наукових джерел, узагальнено поняття соціокультурної компетентності. Сучасні педагогічні дослідження розглядають поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики в контексті провідних дефініцій компетентнісного підходу як інтегративне утворення, здатність чи готовність до музично-педагогічної діяльності на основі комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок і якостей особистості.

Соціокультурна компетентність — це якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих соціокультурних знань та ціннісних орієнтацій. Це здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями культур.

Сутність соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у ціннісному ставленні до загальнолюдської і національної культури, прагненні до діалогу з іншими народами та культурами, можливості й готовності використовувати загальнокультурний фонд знань у процесі вирішення завдань соціальної взаємодії

Нами було розкрито організаційно-педагогічні умови та методи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва при вивченні фахових дисциплін. Визначено та охарактеризовано низку критеріїв (знаннево-когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-комунікативний, оцінювально-результативний) сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

За результатами констатувального діагностування рівня сформованості соціокультурної компетентності студентів визначено, що на останньому році навчання бакалавріату майбутні вчителі музичного мистецтва продемонстрували такі показники сформованості соціокультурної компетентності: 21,6% – початковий, 31,4% – середній, 47% - достатній.

Процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється у навчальній та виховній діяльності як цілісний процес, заснований на культурологічній та гуманітарній складових загальнопедагогічної та фахової освіти і спрямований на засвоєння майбутніми фахівцями сукупності гуманітарних знань, соціально значущих і практичних умінь, становлення їх особистісних якостей, набуття досвіду педагогічної та виховної діяльності, формування комунікативних і організаторських здібностей, ціннісних орієнтацій. Процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва відбувався із врахуванням наступних організаційно-педагогічних умов: цілеспрямоване формування позитивної мотивації щодо засвоєння соціокультурного змісту фахових дисциплін; зорієнтованість змісту фахових дисциплін на формування навичок соціокультурної взаємодії; забезпечення наступності аудиторної та позааудиторної роботи з метою спонукання студентів-педагогів до соціокультурного розвитку; використання інноваційних методів, спрямованих на стимулювання мотиваційної та когнітивно-поведінкової сфери особистості студента; дотримання принципів: системності, наступності та принципу орієнтації на студента; реалізація інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів, таких як метод проектів, дискусія, метод рольових ігор, методи-ситуації, метод моделювання. Зокрема, успішна підготовка та реалізація студентами науково-дослідних проектів передбачала комплексне використання всіх вище зазначених організаційно-педагогічних умов, що сприяло ефективному формуванню соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва.

У процесі формувального етапу експериментального дослідження було підтверджено, що визначені педагогічні умови та їх послідовна реалізація можуть забезпечити комплексний підхід до формування соціокультурної компетентності в освітньому процесі за умов інтеграції фахових дисциплін, а

саме: виконавських дисциплін (музичний інструмент, диригування, постановка голосу), інтеграції виконавського практикуму із дисциплінами «Хорознавство», «Історія музичного мистецтва» та іншими фаховими курсами. На завершальному етапі формувального експерименту, з метою підвищення рівня соціокультурної компетентності, були розроблені та реалізовані науково-дослідні мистецькі проекти: «Татарська музична культура», «Єврейська музична культура» та «Музична культура мусульманських народів». Під час реалізації проектів відбувалося ознайомлення студентів із особливостями культурних традицій та музичного мистецтва вищезгаданих народів. Як результат підготовки науково-дослідних проектів були розроблені та проведені концертні програми.

Результати проміжного діагностування продемонстрували, що рівень соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва підвищився, порівняно з результатами констатувального діагностування. Зокрема, у контрольній групі зареєстровано зростання показника сформованості на середньому рівні на 11 %, в той час як в експериментальній групі він зріс на 15%. Одночасно спостерігаємо зниження показників початкового рівня.

Результати остаточного етапу діагностування, проведеного після завершення формувального експерименту показали, що у експериментальній групі відбувається значне зростання показників на середньому та достатньому рівні порівняно з контрольною групою. Зокрема, у експериментальній групі середній рівень сформованості соціокультурної компетентності становить 33%, в той час як у контрольній групі – 58%. Натомість достатній рівень сформованості спостерігаємо у контрольній групі – 37% , експериментальній групі – 66%.

Отже, необхідно забезпечити комплексні умови формування соціокультурної компетентності студентів як цілісної динамічної системи у процесі вивчення професійних дисциплін. Розгортання процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

відбувається відповідно до поетапного збагачення досвіду соціокультурної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення фахових дисциплін та позааудиторної мистецької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко В. Падалка О. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителів. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ; Ніжин: Лисенко, 2013. Вип. 6. С. 103–107.
2. Антонова О.Є.,. Європейський вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія, Житомир, 2011. С. 81-109.
3. Арзамасцева Н. Т. Общекультурная компетентность будущих специалистов как важный фактор их профессиональной подготовки. Подготовка специалистов в области образования. Санкт-Петербург: РГПУ им. А. Герцена, 1999. С. 53–57.
4. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: книга для учителя. Москва, 1984. 111 с.
5. Багаева И. Д. Профессионализм педагогической деятельности : сущность и структура. Профессионализм педагога, тезисы докладов и сообщений. Санкт-Петербург, 1992. С. 42–43.
6. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. Початкова школа. Київ, 2010. №8. С. 46.
7. Барбіна Є.С.. Ідеї загальнолюдського виховання в поглядах вітчизняних педагогів. Гуманізація освіти: навчально-методичний посібник. Херсон: Айлант, 2008. 52 с.
8. Білоцерківська Н. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2009. 23 с.
9. Бжинская Ю. В. Становление межкультурной коммуникативной компетентности специалиста международного бизнеса в процессе изучения ино- странного языка: дис. ... канд. пед. наук. Ростов, 2005. 165 с.

10. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. Избр. психол. тр. под ред. Д.И. Фельдштейна. Рос. акад. образования. Моск. психол.-соц. ин-т, 3-е изд. Воронеж, 2001. С. 342-348.
11. Бойчук І.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі. Житомир, 2010. с. 125
12. Болина М. В. Формирование социокультурной компетентности будущего учителя : дисс. ... канд. пед. наук : Челябинск, 2000.176 с.
13. Борисова Т. В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до естетичного виховання школярів засобами музично-театрального мистецтва: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 183 с.
14. Вебер М.. Избранное. Образ общества. Пер. с нем. М.: Юрист, 1994. 704 с.
15. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина». Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : [зб. наук. праць] Випуск 28 (52). К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С.137 – 145. (Серія №12. Психологічні науки).http://volnova2012.blogspot.com/2012/11/blogpost_6914.html
16. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2001. 29 с.
17. Дідур Н. А. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук. Чернігів, 2019. 310 с.
18. Елькина О. Ю. Подготовка будущего учителя к формированию продуктивного опыта младших школьников: дис. ... д-ра пед. наук. Кемерово, 2007.354 с.

19. Жежера Е.А. Социокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования. URL: www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf (дата звертання 25.09.2019)
20. Жукова Т. А. Педагогическая технология формирования социокультурной компетентности будущих учителей: дис. ... канд. пед. наук. Самара, 2007. 202 с.
21. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования . Интернет–журнал «Эйдос». 2006. – URL: <http://www.eidos.ru/journal /2006/0505.htm> (дата звернення 12.05.2019).
22. Зимняя И. А. Социальные компетентности выпускников вузов в контексте государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования и проекта TUNING. Высшее образование сегодня. 2007. №11. С. 22–27.
23. Зимняя И. А. Социально–профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель). Проблемы качества образования. 2007, №3. С. 12-17
24. Злобин Н. С. Культура и общественный прогресс Москва, 1980. 303 с
25. Закон України «Про освіту» Київ, 2017. 79 с.
26. Кабакчи В.В.,. Язык мой, камо грядеши? Глобализация, «глобанглизация» и межкультурная коммуникация. Язык в парадигмах гуманитарного знания: XXI век. Санкт-Петербург, 2009. С. 78-97.
27. Кайдалова Л.Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю: автореф. дис. доктора пед. наук. Запоріжжя, 2011. 35 с.
28. Клак І.Є.. Формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення фахових дисциплін. автореф. дис. канд. пед. наук. Кременчук, 2015. 28 с.

29. Кузьмін О.Є., Громовик, Б.П. та Гасюк, Г.Д., 2005. Менеджмент у фармації. Вінниця, 448 с.
30. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 117 с.
31. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. Київ, 2010.200 с.
32. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис... канд. пед. наук. Київ, 2007.228 с.
33. Овчарук О. В. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. Київ: «К.І.С.», 2003. 296 с.
34. Осадчук А. Професійна культура викладача музичних дисциплін в процесі фахової підготовки студентів. *Студентський альманах: зб. магістерських робіт*. 2012. № 2. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/37.pdf (дата звернення: 09.05.2018).
35. Пляченко Т. М. Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики. URL:http://elibrary.kubg.edu.ua/570/1/T_Plyachenko_Kompetentnisna%20model.pdf (дата звертання 25.03.2019)
36. Поленова, А. Ю. Формирование социокультурных компетенцій учащейся молодежи средствами письменной коммуникации: автореф.дис. ... канд. пед. наук. Ростов на Дону, 2006. 23 с.
37. Полубоярина І. І. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в теорії та практиці. Житомир, 2008. 24 с.
38. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис... канд. пед. наук. Житомир, 2008.21 с.

39. Растригіна А. М. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва. Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2012.С. 501-509.
40. Руда О. Б. Компетентність та самоосвіта педагога. URL: http://rpl.ucoz.com/MethodRobota/Scarb/kompetentnist_ta_samoosvita_pedagogavi_stup.pdf (дата звернення: 09.07.2016).
41. Рыченкова Л. А. Формирование социокультурных компетенций будущих учителей иностранных языков: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Волгоград, 2008. 23 с.
42. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам. Москва, 1991. с.231
43. Світайло С. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки: дис... канд. пед. наук. Київ, 2012.277 с.
44. Сегеда Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ. 2002. 20 с.
45. Семиченко В.А. Психологічна структура педагогічної діяльності: навч. посібники. Київ, 2001. 217 с.
46. Симонов В. П. Професійна компетентність вчителя. Київ, 2007. 192 с.
47. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня.Київ, 1996.406 с.
48. Сідун М. М. Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи URL: <http://naub.oa.edu.ua/2013/kryteriji-ta-rivni-sformovanosti-profesijnoji-kompetentnosti-majbutnoho-vchytelya-inozemnoji-movy-pochatkovoji-shkoly/> (дата звернення: 14.03.2017).

49. Соляр Л. В. Формування етнокультурної компетентності фахівців музичного мистецтва: андрагогічний підхід / *Science Review*. 7(14). Warsaw: RS Global, 2018.
50. Соф'янц Е. Структура професійної компетентності сучасного педагога. *Управління освітою*. 2006. № 17. С. 4–5.
51. Степко М. Ф. Запровадження компетентнісного підходу у підготовці фахівців з вищою освітою. *Біла книга національної освіти України* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Міжнар. БФ «Україна–3000», 2009. С. 130–137.
52. Сулейманова П. В. Национально-культурные центры как средство формирования социокультурной компетентности студентов: URL www.science-education.ru/113-11137 (дата звернення 14.10.2019)
53. Ткаченко Т. В. Уміння психотехніки як засіб професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні засади сучасної професійної підготовки у вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. Харків 2006. С. 305–311.
54. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/slovník/1.htm> (дата звернення 12.05.2019)
55. Флиер А.Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политикой. *Общественные науки и современность*. 2000. С. 151-165.
56. Фіцула М.М. Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі [Текст]. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ, 2006. С. 171-217
57. Хударковський К. І. Компетентнісний підхід як основа стратегії управління якістю освіти, 2007. №16. С. 44-49
58. ЮНЕСКО, с. 78-79, URL: <http://www.unesco.org.ua/ua/index.html> (дата звернення 14.10.2019).

59. Яблоков С.В.. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій. автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2016. 25 с.

60. Якса Н.В., Педагог як суб'єкт полікультурного середовища. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Житомир, 2010. С. 64-67.

61. Ярцева И.К.. Педагогические условия формирования социокультурной компетенции студентов отделения переводчиков: автореф. дис. кандидата пед. наук. Воронеж, 2009. 26 с.

62. Яцишина, О.В. Гуманітарна підготовка у працівниках зарубіжних дослідників. Матер. XX Всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. конф «Сучасна освіта і наука в Україні. Традиції та інновації». Одеса, 25-26 жовтня 2014 р. Одеса, с. 116-118.

ДОДАТОК А

Анкета-опитувальник для студентів

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, що спрямоване на вдосконалення у педагогічному ЗВО процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ваші відверті та вичерпні відповіді допоможуть виявити рівень сформованості соціокультурної компетентності серед студентів, майбутніх вчителів музичного мистецтва та визначити шляхи для оптимізації навчального процесу із забезпечення такої підготовленості в педагогічному ЗВО.

1. Чи знайомі ви з поняттям «соціокультурна компетентність»? Дайте визначення цього поняття. У чому полягає його зміст?

а) так знайомий, можу навести формулювання:

б) знайомий, але чіткого формулювання дати не можу;

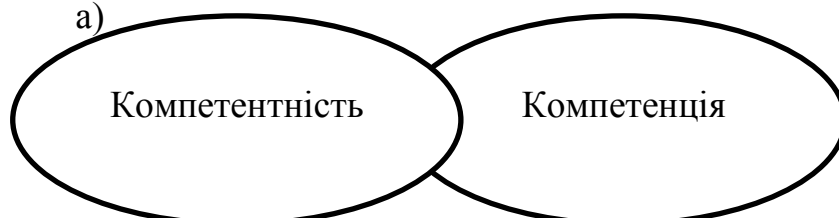
в) ні, не знайомий, але щось про нього чув

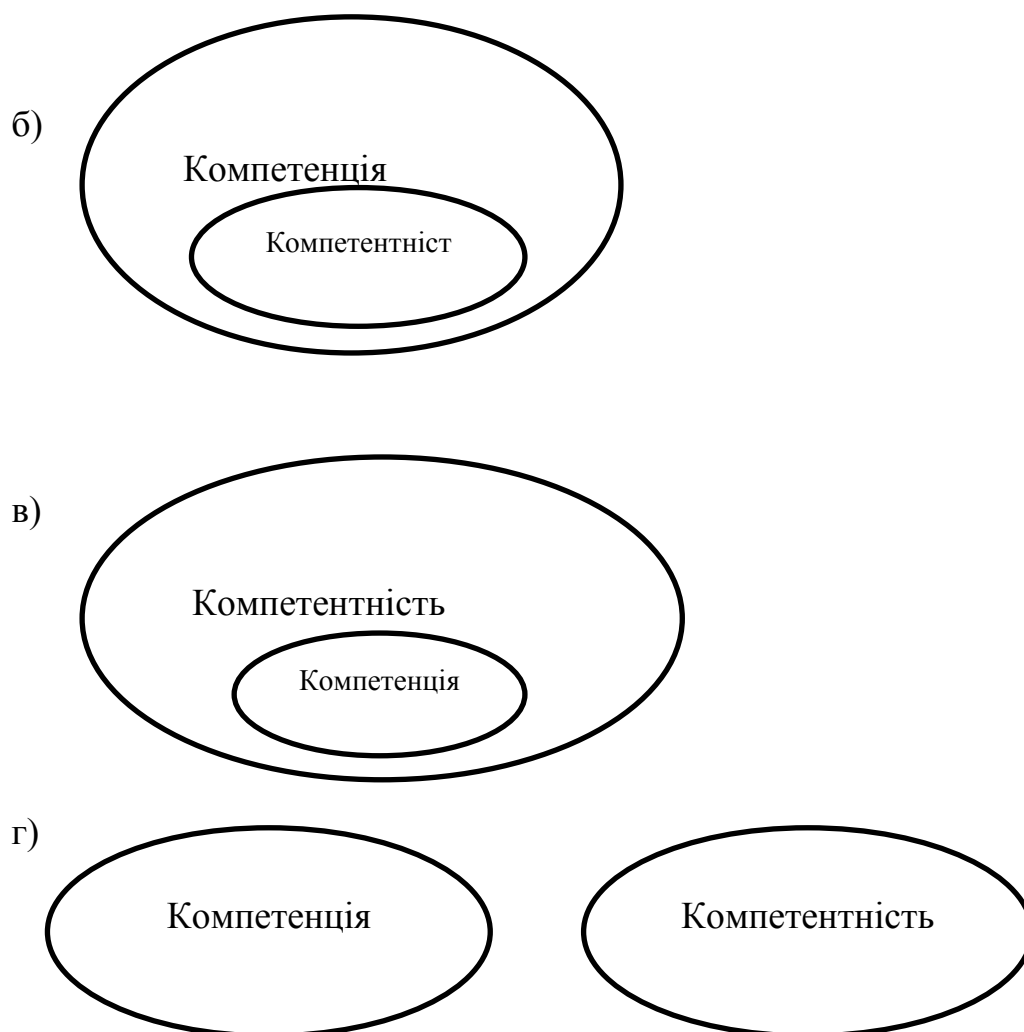
г) ніколи не чув про таке поняття

2. Дайте визначення таким поняттям як: полікультурна професійна компетентність та етнокультурна професійна компетентність. Схарактеризуйте риси, що притаманні обом поняттям.

3. Як ви вважаєте, як між собою співвідносяться поняття «компетентність» та «компетенція»?

а)

Використовуючи таблицю, обґрунтуйте свою відповідь, якщо це необхідно.

	Схожості	Відмінності
Компетентність		
Компетенція		

4. На Вашу думку, чи необхідно в педагогічному ЗВО здійснювати роботу з формування соціокультурної компетентності серед студентів-майбутніх вчителів музичного мистецтва?

- а)вкрай необхідно
- б) необхідно значною мірою
- в) бажано, але не обов'язково;
- г) не можу відповісти;

5. На Вашу думку, які фахові дисципліни сприяють формуванню та розвитку соціокультурної компетентності серед майбутніх вчителів музичного мистецтва? Наведіть приклади із власного досвіду вивчення фахових дисциплін.

4. На Вашу думку, в чому полягає специфіка формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва? Наведіть приклади.

5. Які структурні компоненти доцільно виокремити у структурі соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва відповідно змістовної лінії мистецької освіти педагогічного ЗВО?

- а) країнознавчий, етнокультурний, соціолінгвістичний;
- б) полікультурний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий
- в) когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий

6. Виділіть будь ласка, які уміння, на Вашу думку мають сформуватись у майбутнього учителя музичного мистецтва, в контексті формування соціокультурної компетентності в умовах педагогічного ЗВО:

- володіти культурними нормами і традиціями, інших країн та національностей, сформованими в контексті професійної діяльності;
- усвідомлення того, що музичне мистецтво не тільки засіб пізнання культури іншої країни, а й форма соціальної пам'яті, «культурний код нації», мати розвинене вміння зіставляти факти мови і факти дійсності;
- виявляє здатність до самоактуалізації, саморозвитку та самокорекції у процесі музично-педагогічної діяльності.
- мати уявлення про системи соціальних норм і цінностей в Україні та інших країнах; мати усвідомлений досвід життя в багатонаціональному, багатокультурному, багатоконфесійному суспільстві

володіти елементами художньо-творчих компетенцій читача, слухача, виконавця, глядача, митця, письменника, ремісника і ін..

здатний до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою, володіє англійською мовою.

7. Виділіть будь ласка, які принципи, яких на Вашу думку варто дотримуватись для ефективного формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва, в умовах педагогічного ЗВО:

- науковості
- гуманізації
- культуровідповідності
- інтегративності освітнього середовища та середовища культури
- природовідповідності
- соціального загартування

8. Дайте визначення поняттю «соціокультурне освітнє середовище»

9. Дайте визначення поняттю «музичне мистецтво». На вашу думку, що об'єднує поняття «світове музичне мистецтво» та «музичне мистецтво світу»?

10. Як ви ставитесь до представників інших національностей? Як ви вважаєте чи впливає національність на розвиток музичного мистецтва країн?

10. Чи цікавитесь ви музичним мистецтва інших країн? Чи слідкуєте за розвитком культури цих країн? Які країни чи народності ближчі вам по духу? Як ви вважаєте, чи є в навчальному процесі місце для подібних знань?

10. Чи знаєте ви хто з видатних науковців досліджував питання формування соціокультурної компетентності?

11. Що, на ваш погляд, означає здійснювати навчально-виховний процес, спрямований на формування та розвиток соціокультурної компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва?

12. Як ви оцінюєте свій рівень сформованості соціокультурної компетентності? Обґрунтуйте свою відповідь.

13. Яких знань вам бракує для того щоб здійснювати професійну діяльність в умовах соціокультурного простору?

Анкета-опитувальник для студентів

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, що спрямоване на вдосконалення у педагогічному ЗВО процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ваші відверті та вичерпні відповіді допоможуть виявити рівень сформованості соціокультурної компетентності серед студентів, майбутніх вчителів музичного мистецтва та визначити шляхи для оптимізації навчального процесу із забезпечення такої підготовленості в педагогічному ЗВО.

1. Чи вважаєте Ви соціокультурну компетентність – актуальною проблемою в сучасній світовій культурі?

- а) Так, звісно
- б) Ні
- в) Не можу дати конкретної відповіді

2. На вашу думку, яку користь приносить соціокультура сучасній світовій спільноті?

3. Як ви вважаєте: яким способом можна найкраще познайомитись з культурним та мистецьким надбанням інших країн? Наведіть приклади з власного досвіду?

4. Яких видатних науковців ви знаєте, чиї роботи присвячені вивченню питання соціокультурної компетентності?

5. Чи знаєте Ви, як оперувати знаннями соціокультури під час перебування у тому чи іншому іноземному культурному середовищі? Чи є у вас подібний досвід?

6. Чи відомо Вам про те, що вивчення соціокультурної компетентності у ЗВО передбачене у Законі «Про освіту»?

а) Так, звісно

б) Ні

в) не можу дати конкретної відповіді

7. Чи викликають у Вас емоції різноманітні форми музичного мистецтва інших країн?

8. На вашу думку, який вид мистецтва найкраще передає менталітет іншої країни, її культуру та характер? Свою відповідь обґрунтуйте

9. Чи спроможні Ви до рефлексивного осмислення та аналізу культурної діяльності інших країн? Чи вважаєте ви, що знань, які ви отримуєте в процесі навчання достатньо для подібного аналізу?

10. Чи удосконалюєте Ви свої соціокультурні знання, уміння та навички при організації різноманітних культурних свят? Коротко опишіть останній подібний досвід.

11. Чи здійснюється робота над соціокультурною діяльністю у закладі вищої освіти? Які останні заходи з такої тематики ви можете пригадати?

12. На вашу думку, з якими труднощами можна зустрітись при формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва?

ДОДАТОК В

Програма концерту

«Вечір татарської музичної культури»

Мета: Розкрити зміст та історію розвитку татарської музики, та музичних традицій. Ознайомлення з різновидами татарських народних пісень. Виховання дбайливого ставлення до музичної культури інших народів. Засобами вивчення музичної культури інших народів, сприяти розвитку соціокультурної компетентності. Розвивати навички виконавської діяльності на кращих прикладах татарської музичної культури.

Місце проведення: актовa зала.

№	Назва композиції, слова ведучих	Тривалість
1	<i>Звучить Р. Яхін – Рондо «Святкова».</i> (Фортепіано)	5 хв
2	Доброго вечора, шановні слухачі! Ми не випадково почали наш вечір з п'єси Рустема Яхіна ... З перших же хвилин нам хотілося створити вам радісний і піднесений настрій, адже зустріч з музикою – це завжди свято, і ми запрошуємо вас побувати на цьому святі! Сьогодні наш вечір присвячений традиційній татарській музиці. Татарська народна музика в своїй основі має колорит східних традицій. Вона співзвучна з музикою народів Далекого Сходу. А традиційні східні музичні інструменти гармонійно вписалися в творчість татарського народу.	5 хв
3	<i>Рашид Калімуллін. «Прогулянка».</i> (Фортепіано)	6 хв
4	Якщо говорити про сюжет народних пісень, то вони діляться на два основні жанри: епічні і ліричні композиції. До перших відносяться історичні пісні, а до других – любовні, побутові, дружні «історії». Найчастіше, пісні починаються з одного голосу, а закінчуються мало не хоровим співом. Крім того, особлива потужність і краса татарської пісні досягається гармонійним поєднанням чоловічого і жіночого вокалу.	4 хв
5	<i>Мелодія татарського народного танцю «Ануса»</i> (Баян)	5 хв
6	У татарського народу багатовікова історія. Напевно, Ви все знаєте, що пращури сучасних татар булгари – народ, що жив в стародавній державі. Яке утворилося в ІХ-Х століттях нашої ери. Звичайно, вже тоді у них існувала своя музична культура, до нас дійшло небагато, так як раніше пісні	5 хв

	передавалися з вуст у вуста і ніде не були записані. У татарській музиці було багато різних жанрів та музичних інструментів різних типів – струнних, духових і ударних.	
7	<i>Татарська народна пісня «Ай бил-билим»</i>	5 хв
8	Серед основних особливостей татарської музики в першу чергу потрібно назвати її ладову основу. Лад – це об'єднання звуків в систему, в якій у кожного є своя роль. Нам всім відомі лади мажор і мінор у кожен з них входить по 7 звуків. А лад татарської музики називається пентатоніка (від грец. «Пента» - співати і «тоное» - звук). Він складається з п'яти ступенів. Найпростіший спосіб навчитися правильно будувати звукоряд цього ладу - спробувати зіграти тільки на чорних клавішах фортепіано.	5 хв
9	<i>Д.Файзі. Скакалка (Фортепіано)</i>	5 хв
10	Джерелами татарського професійного музичного мистецтва є народна музика, що складається з пісень невідомих авторів. Зараз такі пісні називають «Музичним фольклором». Фольклор – в перекладі з англійської (folklore) – означає «народна мудрість». Ось як писав про народну пісню великий татарський поет Габдулла Тукай: «Народні пісні – це найдорожча спадщина, цінна спадщину! ... Вони дорожче перлів і рубінів - і тому їх треба берегти, знати». У татарському музичному фольклорі існують такі жанри пісень як: -Баїти (беетлер) – некваплива розповідь від першої особи; -Мунаджати (монежетлер) – монолог-роздум, монолог-скарга; -Протяжні пісні (озин кой) – виражають різні відтінки людських почуттів; - Короткі наспіви (киска Койлер) – жартівливі, любовні теми, випадки з життя; -Такмакі (такмаклар) – використовуються для супроводу танцю, подібні до коломийок; -Міські пісні, що з'явилися в ХІХ столітті.	5 хв
11	<i>Мелодія татарської народної «такламакі» (Баян)</i>	4 хв
12	Довгий час в татарському фольклорі не було умов для розвитку інструментальної музики: людям були недоступні багато музичних інструментів, було не прийнято грати ансамблі. Кілька століть тільки кубиз і курай були	5 хв

	основними інструментами татар. Перші паростки професійної татарської музики європейського типу почали з'являтися лише в перші десятиліття ХХ століття.	
13	У ХХ столітті з'являються перші композитори, але багатьом з них не вистачало професійної освіти, у них не було за спиною традицій композиторської школи і концертної діяльності, вони могли спиратися тільки на народний музичний досвід. Тому народна пісня залишалася «головним героєм» татарської музики ще довгий час. Ближче до середини 20 століття композитори Татарстану починають складати свої власні твори для різних інструментів.	4 хв
	<i>Р.Снікєєв. 4 мініатюри</i>	6 хв
14	Почавши наш концерт фортепіанної музики з твору Р.Яхіна, хотілося б і завершити його музикою цього композитора. Рустем Яхін був першим татарським композитором, який отримав професійне освіту, він був першим татарським піаністом-солістом. Вперше в творах Яхіна татарська фортепіанна музика піднялася до рівня професійної європейської музики, «наситилася» справжньої фортепіанною фактурою. П'єси Р.Яхіна – плід вільної фантазії. кожна з них сприймається як імпровізація, як безпосереднє виявлення почуттів художника. Такий чудовий «Вальс-експромт», в звуках якого відобразилися миті поетичного натхнення, прекрасні душевні пориви його творця.	4 хв
15	<i>Р.Яхін. Вальс-експромт (фортепіано)</i>	6 хв
16	Дякуємо за увагу! Сподіваємось що тепер ви будете захоплюватись татарською музикою так само як і її народ! До нових зустрічей!	

ДОДАТОК Г

**Програма концерту
Вечір єврейської культури «Шалом»**

Мета: Розкрити зміст та історію розвитку єврейської музики, музичних традицій. Ознайомлення з різновидами єврейських народних пісень. Виховання дбайливого ставлення до музичної культури інших народів. Засобами вивчення музичної культури інших народів, сприяти розвитку соціокультурної компетентності. Розвивати навички виконавської діяльності на кращих прикладах єврейської музичної культури.

Місце проведення: актові зала.

№	Назва композиції, слова ведучих	Тривалість
1	<p>Добрий вечір, шановні гості! Ми раді бачити і вітати всіх Вас!</p> <p>Наша сьогоднішня зустріч присвячена одному з найдавніших і загадкових народів світу – євреям, чия історія (і біблійного періоду, і сучасна) являє собою суцільний ланцюг парадоксів і чудес.</p> <p>І культура ця незвичайна, своєрідна і багатогранна. Неможливо охопити всі її різноманіття. Тому ми вирішили познайомити вас з невеликою частиною культурної спадщини: музикою, живописом і неповторною своєрідністю єврейського гумору.</p>	
2	<p><i>Єврейська народна пісня «Nava nagila»</i> <i>Інструмент; фортепіано</i></p>	7 хв
3	<p>Як багато країн різних – великих і маленьких, відомих і менш відомих розмістилися на земній кулі. І серед них є країна, між 3 морями – Ізраїль. Зробимо невелику музичну подорож цією дивною країною.</p>	
4	<p><i>Фантазія на єврейську тематику</i> <i>Інструмент: труба, саксофон, фортепіано</i></p>	6 хв
5	<p>Єврейський народ від природи музикальний. Неможливо уявити жодне єврейське свято без запальної «Фрейлейхс» або «Сім сорок», як ми звикли називати цей твір. Також важко уявити заможну єврейську сім'ю без кучерявого чорноокого хлопчика зі скрипкою.</p>	
6	<p><i>Єврейська народна пісня « Фрейлейхс » або «Сім сорок»</i> <i>Інструмент: духові інструменти або скрипка</i></p>	7 хв
	<p>Розвиток єврейської музики визначався історичними умовами життя і побуту євреїв в країнах, де вони осіли. Єврейська музика увібрала і асимілювала вплив безлічі музичних культур: іранської, арабської, народів Кавказу,</p>	

	європейських країн. Серед них найбільш глибоким був вплив арабської музичної культури, пізніше - європейської, головним чином німецької. В той же час елементи єврейської музики були сприйняті музичними культурами інших народів.	
7	<i>М. Брух. "Кол Нидрей"</i>	5 хв
	Немає на землі другого народу, який за свою історію (а їй 4 тисячі років) зберіг свою віру, звичаї, свою мову. І зберіг це, будучи неуважним серед інших народів світу. Довгий час євреїв намагалися знищити, вигнати, змусити забути свою віру. Але єврейський народ унікальний. Він повернувся на свою землю і віродив свою державу і культуру.	
8	• <i>Кнушевицький. «Єврейський танець»</i> <i>Інструменти: фортепіано, флейта</i>	5 хв
	Однією з особливостей єврейської музики є відкритість її міжетнічним впливам, здатність вбирати в себе популярні мелодійні і ритмічні обороти, що в свою чергу дозволяє вивчати особливості музичного мислення східноєвропейських євреїв. Зокрема, для єврейської музичної культури є характерним сполучення запозиченої форми і специфічного, насиченого семантичними зв'язками, змісту. З'являється можливість встановити, які засоби музичної виразності виступають в ролі своєрідних маркерів, дозволяють ідентифікувати конкретні піснеспіви як власне єврейські.	
9	<i>Сергій Прокоф'єв –</i> <i>«Увертюра на єврейські теми»</i>	5 хв
	Поняття «єврейська музика» починає формуватися в середині XIX в. з входженням євреїв в загальноєвропейський культурний простір. Процес емансипації змінює само-свідомість. Перестаючи відчувати себе частиною «спільноти віри», люди усвідомлюють приналежність до етносу через зберігання традиційної спадщини, яке знаходить для них естетичну цінність. Музика вичленяється як один з національно-забарвлених елементів культури, виступає засобом самоідентифікації.	
10	<i>Ернест Блох</i> <i>«Молитва»</i> <i>(віолончель+фортепіано)</i>	5 хв
11	Популярна була також традиційна єврейська музична гра – фрейлехс, що виконувалась на весіллях і складалася з вокально-інструментальних номерів і танців, що	

	перемежувалися розмовними репризами (її мелодії являють собою своєрідний сплав пісенності і танцювальності). В Галичині і у Карпатах було поширене мистецтво професійних блазнів-баляндрасників – бадхенів і народних співаків-потішників – бродерзінгерів.	
12	<i>Tarantella (скрипка та фортепіано)</i>	6 хв
13	Музика була і залишається невід'ємною частиною приватного життя євреїв; пісні на весіллях, на бенкетах, на похоронах, співали під час копання криниць, при вичавлюванні винограду, коли проводжали в дорогу, коли зустрічали повернулися з війни.	
	<i>Chardash (скрипка)</i>	6 хв
14	Інша особливість пов'язана з місцем музики в традиційному житті євреїв. В межах єврейської релігійної громади не існує музики як окремого мистецтва. Вся система цінностей вибудована таким чином, що музика, пронизує всю культуру, одночасно ніде не виходячи на перший план. Для проведення обряду важлива наявність певного роду музикування; високий рівень виконання – бажана, проте не є необхідною умовою. Поза обряду музика практично не існує.	
15	<i>Юлій Енгель Хабадська мелодія (віолончель та фортепіано)</i>	6 хв
	При значній зовнішній схожості з традиціями сусідніх народів, в єврейській музичній культурі діють інші етнічні стереотипи. Ця різниця базується на історичному контексті. У період поширення християнської релігії у європейських народів вже існували локальні форми музикування. Архаїчні пласти втрачали актуальності, вони поновлювалися, зберігаючи автономію, оскільки були відокремлені від літургійної практики, мали свої функції, свою мову (вербальний і музичний), стійкі темброві характеристики і т.п. У музиці ашкеназі ми бачимо прямо протилежне. Всі її основні форми виникали і розвивалися досить пізно – на тлі усталеної практики богослужіння і багато в чому виходячи з неї.	
	<i>Ламбертус ван Лір Молитва єврея з гетто (віолончель та фортепіано)</i>	8 хв
	Кожна субетнічна група має свої особливості. Єврейська музична культура багато в чому сформувалась під впливом контактів з оточуючими народами. Результати цих	

	<p>контактів виявлялися в жанровому складі фольклору, використанні музичних інструментів, в мелодиці та ритміці, інтонування і артикуляції. Різні напрямки представлені в етномузикознавстві різних країн нерівномірно, багато з них недостатньо досліджені, що відкриває простір для майбутніх музикантів-дослідників, майбутніх професіоналів своєї справи.</p>	
	<p><i>Олександр Оратовський</i> <i>«Гамбринус»</i></p>	<p><i>10 хв</i></p>
	<p>На цьому наш музичний вечір наближається до свого закінчення. Сподіваємось, що сьогодні ви не тільки ближче познайомились з музичною культурою єврейських народів, але і змогли відчуті всю особливість та неперевершеність «музичного орнаменту» цього народу!</p> <p>До побачення, друзі! До нових зустрічей!</p>	

ДОДАТОК Г

Програма концерту

«Вечір музичної культури мусульманських народів»

Мета: Розкрити зміст та історію розвитку музики та музичних традицій мусульманських народів. Ознайомлення з різновидами мусульманських народних пісень. Виховання дбайливого ставлення до музичної культури інших народів. Засобами вивчення музичної культури інших народів, сприяти розвитку соціокультурної компетентності. Розвивати навички виконавської діяльності на кращих прикладах мусульманської музичної культури.

Місце проведення: актові зала.

№	Назва композиції, слова ведучих	Тривалість
1	<i>М. Ройтерштейн Арабський наспів для фортепіано в 4 руки</i>	8 хв
2	Доброго вечора, шановні слухачі! Як ви вже могли зрозуміти з першого номеру нашого концерту, сьогодні, у цій залі, ми будемо знайомитись з мотивами та особливостями музичної культури мусульманських народів. В історії великих культур мусульманська культура посідає чинне місце серед інших древніх культур світу. Мистецтво мусульманських народів формувалось під впливом ісламу – однієї зі світових релігій. Мусульманські народи відомі на весь світ своїми військовими походами та завоюваннями. Зараз, ми з вами спробуємо зануритись у цю атмосферу ми зараз.	
3	<i>Йоган Штраус «Персидський марш»</i>	5 хв
4	Народи мусульманських країн, були відомі не лише своєю войовничим характером, але і стриманою чуттєвістю до прекрасного почуття кохання. Лише в музичній культурні мусульманських країн можна відчути справжню східну пристрасть.	
5	<i>Н. А. Римський-Корсаков «Шахерізада» (симфонічна сюїта)</i>	7 хв
6	Особливий колорит музики мусульманського культурного регіону настільки незвичайний, що його не сплутаєш ні з яким іншим. Методії з барвистою орнаментикою, ритмами та специфічною манерою виконавця заворожують слухачів своєю чарівністю та споєрідністю. Давайте відчуємо атмосферу справжньої східної казки.	

7	<i>М. Балакіреєв "Ісламей" (Східна фантазія)</i>	13 хв
8	Протягом століть на цій сонячній землі розвивалось танцювальне мистецтво. Більшість танців були жіночими і включали особливі рухи стегон та живота. Основні елементи цього танцю являють собою різні комбінації з використанням кіл, хвиль, ударів, трясінь та інших рухів. В мусульманському танці важлива мова жестів. За їхньою допомогою танцівниця може донести до глядача настрої танцю, музики, передати таємничий зміст, який вона вкладає в цей танець, і те чим вона хоче поділитись з іншими учасниками цього дійства.	
9	<i>Сергій Рахманінов «Східний танець»</i>	5 хв
10	Характерна риса мелодій цього регіону – орнаментальне перетворення мелодійної основи, варіаційність та імпровізаційність, ритмічне багатство віршованого тексту, що під час виконання підкреслюється ударними інструментами. У манері виконання (як вокального, так і інструментального) широко застосовується прийом «ковзання» від звука до звука (глісандо).	
11	<i>Кара Караєв – Вальс із балету «Сім красунь» (скрипка та фортепіано)</i>	15 хв
12	Музика цих регіонів сформувалась в результаті злиття власне арабського мистецтва з мистецтвом країн, які колись входили до країн Арабського халіфату. Провідне місце тоді належало вокальній музиці, де мелодія і поезія представляли єдине ціле, а найбільш поширеним складом виконавців були вокально-інструментальні ансамблі, де головна роль відводилась співаку.	
13	<i>Софія Губайдуліна «Соната» (фортепіано)</i>	15 хв
14	Однією з головних особливостей музики Сходу - багатовікове співіснування безлічі дуже різних, несхожих між собою етнорегіональних музичних традицій. Їх стилістична різноманітність помітна навіть всередині поєднаних ісламом культур.	
15	<i>«Східна коліскова пісня» А.Спендіаров (для скрипки и фортепіано)</i>	7 хв
16	Особливе музичне явище, характерне для мусульманської професійної музики культури, – мака́м – багатозначний термін, що означає і позицію пальців на грифі струнного інструменту, і ладовий ряд звукоряд, і цілісну текстово-музичну композицію, що включає конкретні прийоми техніки композиції (орнаментальне та	

	ритмічне варіювання, імпровізацію, тощо), і особливий принцип розгортання музичної думки. Макам потребує високого рівня професійної майстерності та творчості митця. Існує велика кількість теоретичних описів макама, але його нотація досі не уніфікована. Адже нотування макама в європейській системі п'ятилінійної нотації є досить складним, тому мусульманській музиці притаманна звукова система з інтервалами, меншими за півтон (четверть тону, третина тону тощо). Музику, створену в традиціях макама нерідко називають "симфонією мусульманських народів"	
17	<i>Запис турецького макама «Гам-задеім дева булман» (старотурецька мова)</i>	12 хв
18	З поміж видатних творців, що народились та виховались під впливом Східного мистецтва було створено багато музичних творів. Дивовижні та заворожуючі плетива мусульманських візерунків було «озвучено» у музичних «арабесках». Цей термін уперше застосував Роберт Шуман, який назвав арабською свою п'єсу для фортепіано. З того часу таку назву неодноразово використовували композитори, переважно для невеликої п'єси, як правило, витонченого характеру, з візерунковою фактурою і багато орнаментованим методичним малюнком.	
19	<i>Роберт Шуман «Арабески»</i>	8 хв
20	У наш час активно розвивається естрадна музика, зокрема поп-культура. Сучасні естрадні пісні «запрошують» слухача у чарівну східну казку любові і ніжності, краси і романтики. Мелодія і голос, манера виконання і композиція, сучасність та арабська екзотика утворюють чудове поєднання, поповнюючи один одного	
21	<i>Амб Діаб «Tamally Maak»</i>	4 хв
22	На цьому наш вечір завершено! На все добре друзі! До нових зустрічей!	